ئۇيغۇرلاردا پۇل بارمۇ؟

غالىب بارات ئەرك

قاراشلار ھەر خىل بولىدۇ، ھەقىقەت ھامان ئايدىڭلىشىدۇ

[ئىلاۋە: بۇ ماقالە 2001-يىلى يېزىلغان، ھازىر بەزى كەسكىن پەرقلەر بار، كىتابخان دوستلارنىڭ چۈشۈنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.]

ئۇزاق تارىخقا، پارلاق مەدەنىيەتكە، كۆپ نۇپۇسقا ئىگە خەلقىمىز ـ ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆتمۈش تارىخىغا، بۈگۈنىگە، ئەتىسىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان چاغ بولۇپ قالدى. مانا يېڭى ئەسىر ھەش ـ پەش دېگۈچە يېتىپ كېلىپ ئۆز جامالىنى نامايەن قىلدى، قارىماققا خۇددى ئادەتتىكى كۈنلەردەكلا، كۈن ئىلگىرىكىدەك مەشرىقتىن چىقىپ تەپتارتماستىن مەغرىبكە يېتىۋاتىدۇ. يېڭى ئەسىر،

يىڭى دەۋردە يەنە «كونا مۇقام» بويىچە مارشقا دەسسەش لازىممۇ؟ ئەيتاۋۇر ئويلىشىمىز، ئۆز ئەقلىمىز بىلەن پىكىر قىلىشىمىز، جاھانغا قاراپ باشقىلار بىلەن ئۆزىمىزنى جۈملىدىن ئىجتىمائى، سىياسى، ئىقتىسادى، مەدەنىيەت، پەن ـ تېخنىكا جەھەتلەردىكى ئورنىمىزنى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشىمىز ھەمدە «ئۆز تەغدىرىمىزنىڭ تۆمۈرچىسى» بولۇشىمىز لازىم، ئۇيغۇر دانالىرى «كۆز كۆرسىمۇ ئەقىل

كۆرمسە بىكار» دېيىش ئارقىلىق ئەقىل پاراسەتنى ئىنتايىن يۇقىرى ئورۇنغا قويىدۇ، ئۇيغۇر شائىرلىرى ئەقىلنى «3 ـ كۆز» دەپ ئاتايدۇ، بىزنىڭ كۆزلىرىمىز نۇرغۇن ئىشلارنى كۆرەلىۋاتسىمۇ ئەقلىمىز كۆرمەيۋاتىدۇ، مانا ئەمدى بولسىمۇ ئەشۇ ئەقىل كۆزىمىز بىلەن يەنە بىر خىل ئېيتقاندا 3 ـ كۆزىمىز بىلەن ئۆزىمىزگە ۋە باشقىلارغا قاراپ باقايلى. ئابدۇخالىق ئۇيغۇرنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا «ئەي

پىقىر ئۇيغۇر ئويلان.....ئويلان كۆپ ئۇزاق.»
ئۇيغـۇر مىللىتـى جوڭخـۇا خەلـق جۇمھۇرىيىتى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئـاپتونۇم رايۇنـدا توپلـىشىپ ئولتۇراقلاشـقان يەرلىك تۈپ ئاھالە بولۇپ ش ئۇ ئـا ر دائىرىـسىدىكى ئۇمـۇمى نوپۇسـى 8مىليون 20مىڭ 40 (1997 ـ يىلـى)، ئۇنـدىن باشـقا چەت دۆۋلەتلەردىمـۇ خېلى ساندا ئۇيغۇرلار بار. روسـىيە ۋە قازاقـىستاندا 200مىڭـدىن ئـارتۇق،

(پۈتۈن ئاھالىنىڭ %1نى ئىگەللەيدۇ)، قىرغىزىستاندا 50مىڭدىن ئارتۇق (پۈتۈن ئاھالىنىڭ %1نى ئىگەللەيدۇ)، ئۆزبەكىستاندا 50مىڭ ئەتراپىدا، تۈركىيە، سەئۇدى ئەرەبىستاندا 50مىڭ ئەتراپىدا، تۈركمەنىستاندا بىرقانچە مىڭ، .... ئۇيغۇرلار بار. ئۇمۇمەن دۇنيادا ھازىرقى ئۇمۇمى نۇپۇسى 9مىليوندەك بولۇپ دۇنيادىكى نۇپۇسى مىليوندىن ئاشىدىغان 200دەك مىللەتنىڭ نۇپۇسنى كۆپتىن ئازغا

قاراپ تىزغاندا 90 نەچچىنچى ئۇرۇندا بولۇپ، دۇنيادا نۇپۇسى كۆپ مىللەتلەردىن بىرى سانىلىدۇ.

ئۇيغۇرلاردا پۇل بارمۇ؟ ـ «پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا.»

بۇ سوئال ھەدىگەندىلا قارىشى ئىلىنماسلىقى مۇمكىن، چۈنكى خەلقىمىزنىڭ پۇلغا بولغان قارىشى تېخى يېتىلگىنى يوق، تېخىچە كومۇنىزىم دەۋرى ـ «ھەممە ئىقتىدارىغا قاراپ ئىشلەش، ئېھتىياجىغا قاراپ

تەمىنلىنىش» چۈشۈنى سۈرۈۋاتىدۇ
ھەمدە بۇنى دىنىي رىۋايەتلەردىكى
جەننەت بىلەن سېلىشتۇرماق بولىدۇ.
شۇڭا ئۇيغۇر دانالىرى ئېيتقان _«پۇل
بولسا جاڭگالدا شورپا» دېگەن
ئاقىلانە تەمسىل سەلبى قاراش
سۈپۈتىدە تۇنۇلۇۋاتىدۇ، قاندىلا
بولمىسۇن سوتسىيالىزىمنىڭ تۆۋەن
باسقۇچىدا تۇرىۋاتقان ئېلىمىز ئۈچۈن
پۇلنىڭ رولى ئىنتايىن چوڭ، ھەر بىر
سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش ئۈچۈن

يېتەرلىك مەبلەغ كېرەك. پۇلۇڭ بولمىسا دانىشمەن ئەجداتلىرىمىز ئېيتقىنىدەك «هالىغا بېقىپ هال تارتىش»قا، «يوتقانغا قاراپ پۇت سۇنۇش»قا مەجبۇر بولىمىز. مانا، ئېلىمىزمۇ پىلانلىق ئىگىلىكتىن بازار ئىگىلىكىگە قەدەم قويدى ھەمدە خېلى ياخشى تەرەققىياتلارغا ئېرىشتى، بازار ئىگىلىكى ئۇيغۇرلارنىمۇ چەتتە قويماستىن سۆرەپ كىرىپ پۇلنىڭ زادى نېمىلىگىنى دەستلەپكى قەدەمدە ھېس

قىلدۇردى، مەنمۇ شۇ قاتــاردا پۇلنىــڭ كۈچ ـ قۇدرىتىنى ھېس قىلدىم ھەمدە پــۇل ھەققــدە كــۆپرەك ئويلايــدىغان بولدۇم، شۇ قاتاردا ئۇيغــۇرلاردا پــۇل بــارمۇ؟ دېــگەن ســۇئال مېنــى دائىــم ئويلاندۇر‍ـــــــــدىغان، جەمىيەتنـــــــى كۆزىتىشكە مەجبۇرلايــدىغان بۇلــۇپ قالــدى. راســت، قايــسى بىــر ئۇيغــۇر قانچىلىــك پــۇلى بــارلىقىنى ئېيتىــپ بېرەلەيدۇ؟ مېنىڭچە ھازىر مانا مۇشــۇ بۇگــۈنكى كۈنــدە ئۆزىــدە قانچىلىــك

پۇلنڭ بارلغنى دەڭسمەيدىغانلار ئنتاين ئاز بولسا كيرەك. بۇنڭ سەۋەبى ھەمەيلەنگە ئايدڭ، چۈنكى ئۆي ئسلاھاتى بلەن ئسلاھات دولقۇندا «ئش ئورندن قالدۇرۇش» سياستى يۈرگۈزۈلۈپ، بر قسم ئشچى-خزمەتچلەر ئش ئورندن قالدى ھەمدە ئگلك تكلەش يوللرى ئۈستدە باش قاتۇردى، بۇنڭغا ئەگشپ ئسلاھات چوڭقۇرلشپ ئۆي ئسلاھاتى ئيلپ

بىرىلدى. «ئۆي ئالمسام تالادا قالدىم، ئۆي ئالسام بالادا قالدىم» دىگەندەك، ئۆيىنىڭ باھاسىغا چىقىش قىلالماي كۆپ رىيازەت چەكتۇق، ھەتتا «ئۆي ئالايمۇ؟ خوتۇن ئالايمۇ؟ ئۆلۈۋالايمۇ؟» دەيمۇ ئىلتىجا قىلىپ، ئۇيلىنىشقا چاقىرىلدۇق. پۇل ئۆز كۆچىنى، ئۆزىنى بىزگە تونۇتتى، مانا ئەمدى مۇلاھىزە قىلىپ ئەملى پاكىت ئاساسىدا جاۋاپ بىرەيلى:

ـ ئۇيغۇرلاردا پۇل بارمۇ؟

«پۇلنىڭ بىر ئۇچى يۇرەكتە، بىر ئۇچى بىلەكتە» ـ دەيدۇ ئۇيغۇر دانالىرى، پۇلنىڭ ئۇچى بىلەن تۇتاشقان ئەشۇ ئۇيغۇر «يۈرىكى» ھەم «بىلىكى»نىڭ قۇدرىتى قانچىلىك؟ ھازىرچە ئېنىق ئىستاتىستىكىلىق مەلۇمات يوق، ئەمما 80%تىن 85%گىچە بولغان ئۇيغۇرنىڭ دېھقان ئىكەنلىكىگە ئاساسەن دەلىللەيدىغان ھېچكىم ئىنكار قىلالمايدىغان كېرەك (مەلىكىتىمىزدە يېزا ئاھالىسى ئومۇمى ئاھالىنىڭ

63.9%نى ئىگەللەيدۇ). ئۇيغۇرلارنىڭ ئىگىلىك قۇرۇلمىسى ھەققىدىكى سانلىق مەلۇمات يوق، ئەمما شىنجاڭنىڭ ئىشتىكى نوپۇسى ئىچىدە جىسمانى ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىرى ئۇلارنىڭ 92.61%نى ئىگەللەيدۇ، شىنجاڭ بويىچە ئوتتۇرىچە سەۋىيە بولسا 87% بولۇپ 5.61% يۇقىرى. دېھقانچىلىق، چارۋىچىلىق، ئورمانچىلىق، بېلىقچىلىق بىلەن

شۇغۇللىنىدىغانلارنىڭ نىسبىتى 81.9% بولۇپ شىنجاڭنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 17.5% يۇقىرى. ئەقلىي ئەمگەك بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار 7.39%بولۇپ شىنجاڭنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 13% تۆۋەن. شىنجاڭدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر ئىچىدە 1-ئىگىلىك بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار 83.2% (شىنجاڭنىڭ ئوتتۇرىچە نىسبىتى 66.3%)، 2-ئىگىلىكتىكى نىسبىتى

5.63% (شىنجاڭدىكى ئومۇمى نوپۇستىكى نىسبىتى 16.22%)، 3- ئىگىلىكتىكى نىسبىتى 11.17% (شىنجاڭدىكى ئومۇمى ئاھالە ئىچىدە 17.48%) بولۇپ بۇ ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ نوپۇسى ئىچىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئىگىلىگەن نىسبىتى يۇقۇرى بولۇپ مۇشۇ نىسبەت ئۇيغۇرلارنىڭ نىسبىتىگە يېقىن كېلىدۇ.

بۇلارنىڭ يىللىق كىرىمى قانداق؟

رەئىس ئابلەت ئابدۇرىشىتنىڭ خىزمەت

دوكلاتىنى كۆرىدىغان بولساق دېھقانلارنىڭ يىللىق ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى 1620 يۈئەن ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. بۇنى ئائىلىق ساپ كىرىمگە سۇندۇرساق بەردەم ئۇيغۇر دېھقان ئائىلىلىرىنىڭ ئائىلىق ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمى ئاران 135 يۈئەن بولىدۇ (بەزى كىشىلەر بىر دېھقاننىڭ بىر يىللىق كىرىمى مۇز كالتەك ساتقۇچىلارنىڭ كىرىمىدىن تۆۋەن دەيدۇ)، ئۇنداقتا ئۇلار گۆش-ياغ يېمەمدۇ، ئۇن

سېتىۋېلىپ نان ـ تاماق يېمەمدۇ؟ تۇرۇبا سۈيى ئىچمەمدۇ، ئېلېكتىر چىراق ياندۇرمامدۇ؟ كىيىم كەيمەمدۇ؟ باللىرنى مەكتەپتە ئوقۇتمامدۇ؟ ئاغرىسا دوختۇردا داۋالانمامدۇ؟ ئۇرۇغ، خىمىيىۋى ئوغۇت سېتىۋالمامدۇ؟ مۇشۇنداق بولغاندا ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ يىلدا ھېرىپ چارچاپ ئىشلىسمۇ قولىدا ھېچ نەرسە قالمايدۇ، «قولدەك ئىشلەپ بەگدەك يە» دەيدىغان ئۇيغۇرلار

توغرىسىنى ئېيتقاندا بىر يىل جاپا چېكىپ قۇرسىغىنى تويغۇزۇش ئۆچۈن ئىشلەيدۇ. «تۇرپان گېزىتى» مۇخبىرى مۇھەممەت راخماننىڭ «ئاسىيا كىندىكى» گېزىتىنىڭ 2000 ـ يىلى 8 ـ ئىيۇن سانىدا ئېلان قىلىنغان «دېھقانلارنىڭ كىرىمىنى راستچىللىق بىلەن مەلۇم قىلايلى» ناملىق ئوبزورسىمان ماقالىسىدا يېزىشىچە بەزى شەخس ۋە ئورۇنلار دېھقانلارنىڭ كىرىمىنى يۇقۇرىغا ئۆستۈرۈپ مەلۇم

قلىپ ئۆزىدىن يۇقۇرى دەرىجىلىك
پارتكوم ۋە خەلق ھۆكۈمەتلىرىنى
توغرىراق ئېيتقاندا پارتىيە ۋە خەلقنى
ئالداپ مەنسەپ دەسمايىسى
قىلىدىكەن. ماقالىدە يېزىلىشچە
تۇرپان ئايدىڭكۆل يېزا يەمشى
كەنتىدىكى ئەملى ساپ كىرىمى 1159
يۈەن بولغان بولسا يېزا بويىچە 1823
يۈەن ھساپلىغان، شۇ يېزىنىڭ
ئانجان كەنتى مەسئۇللىرى
«كەنتىمىزنىڭ ئۆتكەن يىللىق كىشى

بېشى ساپ كىرىمى 1285 يۈەن ئىدى. بۇ يىل يېزا ئىگىلىك مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى نىسبەتەن تۆۋەن بولدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە تۈرلۈك تەبىئىي ئاپەتلەرنىڭ زىيىنىمۇ ئاز ئەمەس. مۆلچەرىمىزچە بۇ يىللىق كىشى بېشى ساپ كىرىمىمىز 1000 يۈەن ئۆپچۆرىسىدە بولىشى مۇمكىن. لېكىن يېزىنى بىرلىك قىلساق كىشى بېشى ساپ كىرىمىنى 1800 يۈەنگە يەتكۈزسەك بولىدۇ. بۇنىڭغا يۇقۇرىنىڭ كىشى

بېشى ساپ كىرىمنى ئالدىنقى
يىلدىكىدىن 300يۈەن ئاشۇرۇش
ئۆلچىمنى قوشساق كەنتىمىزنىڭ
كىشى بېشى ساپ كىرىمى 2100يۈەنگە
يېتىدۇ. بۇنداق بولغاندا پەرق
1000يۈەن ئەتراپىدا بولىدۇ.»
بۇنداق ساختا سانلىق مەلۇمات بىلەن
دېھقانلارنى بېيىتىپ پارتىينى
ئالدايدىغان ۋابا ھەممە جايدا
دېگۈدەك بار بولۇپ خوتەن ۋىلايىتىدە
بارلىغىنى شائىر روزى سايىت

شېئىرلىرىدا كۆرسەتكەن ئىدى. دېھقانلارغا بولغان سۆيگۈسى، دېھقانلارنىڭ
دېھقانغا دىلكەش شائىر روزى سايىتنىڭ
«دېھقان بولماق تەس» ناملىق
لىنتىسىدىكى «دېھقان يىغلايدۇ»
قاتارلىق شېئىرلىرى دېھقانلار تەرىپىدىن
قارشى ئېلىنىشى سەۋەپسىز ئەمەسمۇ
نىمە؟ نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ
«خوتەندىن خەت» ئاخباراتىمۇ
دېھقانلار ئۆچۈن سۆزلەنگەن راست
گەپتەك قىلامدۇ نىمە؟ سىز دېھقانلار
ھۇرۇن ۋە ئەقىلسىز، شۇڭا بېيىمىغان

دەپ قارامسز؟ ياق، مەن سزگە كۆرگەنلرىم بىلەن پاكىتنى قوشۇپ سۆزلەپ بېرەي!
تەكشۈرۈش ماتېرىياللىرىغا ئاساسلانغاندا شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ كىرىمى 1620 يۈەن بولۇپ مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيەسىدىن 700يۈەن تۆۋەن تۇرىدىكەن. 1983 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە دېھقانلارنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمىدىن شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ كىرىمى 43يۈەن تۆۋەن

بولسا 1999 ـ يىلىغا كەلگەندە 691 يۈەن تۆۋەن بولغان. 1983 ـ يىلى شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ يېزا ئىگىلىكىگە سالغان مەبلىغى مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 13 يۈەن (16.5%) ئاز بولسا 2000 ـ يىلىغا كەلگەندە 544يۈەن ئارتۇق مەبلەغ سالغان بولۇپ مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن 83.2% يۇقىرى بولغان.

2000 ـ يىلى بىلەن 1983 ـ يىلىنى

سىلىشتۇرساق شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ ئائىلە ئىگىلىكىدىن كىرگەن كىرىمى 8 ھەسسە ئاشقان بولۇپ يىلىغا %10.3، كىشى بېشىغا توغرا كەلگەن كىرىم 4.3 ھەسسە، يىلىغا %10.3 ئاشقان. ئەمما ئائىلە ئىگىلىكى سىلىنمىسى 17 ھەسسە، يىلىغا %18.5 ئاشقان بولۇپ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ئوتتۇرىچە ساپ كىرىمنىڭ ئېشىشىنىڭ 3 ھەسسىسىگە يېقىنلىشىدۇ. «xxxxx (2001 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى)»

شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ يېزا ئىگىلىك كىرىمىدە 89.9% دېھقانچىلىقتىن، 10.1% باشقا ئىشلاردىن كىرىدىكەن، بۇ نىسبەت 1985 ـ يىلىدىكى بىلەن ئاساسەن ئوخشاش ئىكەن.

دېھقانلارنىڭ دېھقانچىلىققا سالىدىغان مەبلىغى نېمە ئۈچۈن ئېشىپ كېتىدۇ؟ بۇنىڭ سەۋەبلىرى تۆرلۈك، ئەمما دېھقاندىن ئىبارەت بۇ «بۇزەكنى بوزەك قىلمىسا قىيامەتتە

سورىغى بار» لىغىنى بىلدىغان ھەممە ساھە ئۇلارنى تالان تاراج قىلدۇ. خەۋەرلەرگە قارىغاندا 3 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى سودا ـ سانائەتنى باشقۇرۇش، سوپەت تېخنىكا نازارەتچىلىك ئىدارىسى، پىلان كومىتىتى، دېھقانچىلىق نازارىتى، تەمىنات سودا كوپراتىۋى... قاتارلىق ئورۇنلاردىن تەشكىللەنگەن گۇرۇپپا جەنۇبى ۋە شىمالى شىنجاڭدا دېھقانچىلىق ۋاستىلىرى بازىرىنى 15كۈن

تەكشۈرگەن بۇلۇپ جەنۇپتىكى تۆت
ئوبلاست (ۋىلايەت) تىكى
11ناھىيىدىلا بايقالغان ساختا،
سۈپەتسىز خىمىيىۋى ئۇغۇت
1150تونىنا، ۋاقتى ئۆتكەن سۈپەتسىز
دېھقانچىلىق دورىسى 148 تونىنا،
ساختا سۈپەتسىز ئۇرۇق 68 تونىنا،
ساختا سۈپەتسىز يۇپۇق 292 تونىنا،
يېزا ئىگىلىك ماشىنىلىرىنىڭ ساختا
سۈپەتسىز زاپچاسلىرىدىن
بايقالغانلىرىنىڭ باھاسى 17مىليون

320 مىڭ يۈەن ئىكەن. 4 ـ دېۋىزىيە 64 ـ پولكتىن 780 تونندىن كۆپرەك ساختا فوسفورلۇق ئۇغۇت بايقالغان بولۇپ، غۇلجىدىن ئېلىپ ئەكەلگەن، بۇغدايغا مەخسۇس ئىشلىتىدىغان، خالتىسى 50 كىلوگراملىق (باھاسى 50 يۈەن) ئۇغۇتنى ئامرىكىدا ئىشلەنگەن فوسفۇرلۇق ئۇغۇتنىڭ خالتىسىغا قاچىلاپ (50 كىلو) 113 يۈەندىن ساتقان. دېمەك ساختىلىق دېھقانچىلىق ئىشلەپچىقىرىش

كىرەكلىكلىرى بازىرىنى قاپلاپ كەتكەن، ھەمدە دېھقانلار قان تەردىن كەلگەن پۇللىرى بۇلانغان مۇشۇنداق ھالەتتە شىنجاڭ دېھقانلىرىنىڭ يەرگە سالىدىغان مەبلىغى قانداقمۇ مەملىكەتنىڭ ئوتتۇرىچە سەۋىيىسىدىن ئېشىپ كەتمىسۇن؟ ئىشەنمىسىڭىز «شىنجاڭ ئىقتىسات گېزىتى»نىڭ 2000 ـ يىلى 8 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى سانىدىكى «دېھقانلارنىڭ يۈكىنى يېنىكلىتىش

نىمىشقا تەس» دېگەن ماقالىنى كۆرۈڭ، ماقالىدە ئىنكاس قىلىنىشىچە يېزا توك يوللىرىنى ئۆزگەرتىشتە مىچۇئەن، توقسۇ قاتارلىق جايلاردا ئاق ھۆججەت بېرىپ ئوشۇق ھەق يىققان بولۇپ 100 مېتىرى بازار باھاسىدا 25يۈەنلىك سىمنى 60يۈەندىن ساتقان.

سۇ ۋە توكنىڭ باھاسى ھەممىلا جايدا يۇقىرى ئىكەنلىكى، توكنىڭ خورىشى دېگەندەك قوشۇپ

ئېلىنىدىغان ھەقلەرنىڭ كۆپلۈكى ھەممە بىلىدىغان ھەقىقەت.

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بىر ئاق(پاختا)، بىر قارا(نېفىت) ئىستراگىيىسىنى بەلگىلىدى، پاختا كۆلىمى 14مىليون 920 مىڭ موغا يېتىپ پۈتۈن مەملىكەت پاختا كۆلىمىنىڭ 26.2% ئىگىلىدى. پاختا مەھسۇلاتى 30 مىليون دەنگە يېتىپ مەملىكەت ئومۇمى مەھسۇلاتىنىڭ 40% ئىگىلىدى (دۇنيا پاختا

مەھسۇلاتىنىڭ 8% نى ئىگەللەيدۇ).
مو بېشى پاختا مەھسۇلاتى 100
كىلوگىرامغا يېتىپ مەملىكەتىنىڭ
ئوتتۇرىچە سەۋىيەسىنىڭ
1.41 ھەسسىسىگە توغرا كەلدى. دۇنيا
بويىچە بىردىنبىر مىليون گېكتار
كۆلەمدىكى پاختىلىقنىڭ ھەر
گېكتاردىن 1500كىلوگىرامدىن
ھوسۇل ئالىدىغان يۇقۇرى
مەھسۇلاتلىق رايون بولۇپ قالدى.
سېتىۋېلىنغان پاختا 25مىليون 200مىڭ

دەنگە يېتىپ مەملىكەت بويىچە سېتىۋېلىنغان پاختىنىڭ 50.6%، باشقا جايلارغا توشۇلغان پاختىسى مەملىكەت پاختىسىنىڭ 41.5% ئىگەللىگەن. مەملىكەت بويىچە ئالى دەرىجىلىك پاختا 30مىليون دەن بولۇپ بۇنىڭ ئىچىدە شىنجاڭنىڭ 26مىليون دەن بولۇپ 86.6% ئىگەللەيدۇ.

2000 ـ يىلى دۇنيادا ھەر گېكتار پاختىلىقتىن 581 كىلوگرام ھوسۇل

ئالغان بولسا ئىلمىزدە 932 كىلوگىرامدىن ھوسۇل ئىلىنغان، ئامېرىكادا 718 كىلوگىرام، پاكىستاندا 473 كىلوگىرام، ئاۋىستىرالىيىدە 1517 كىلوگىرام ھوسۇل ئىلىنغان بولسا شىنجاڭدا 1482 كىلوگىرامدىن ھوسۇل ئىلىنىپ خەلقارا ئوتتۇرىچە سەۋىيىدىن ئېشىپ كەتكەن.

ئامېرىكا قاتارلىق غەرپ ئەللىرىدە پاختا شەخسى دېھقانچىلىق مەيدانلىرىدا تېرىلغان بولۇپ ئامېرىكا

پاختىسىنىڭ 90%تى ئەنە شۇنداق دېھقانچىلىق مەيدانلىرى تېرىغان، ھەر ئائىلە ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 180 گېكتار (2700 مو)، ئاۋىستىرالىيەدە 1000 گېكتار (15 مىڭ مو)، ئۆزبەكىستاندا 9 گېكتار (135 مو) بولسا شىنجاڭدا ھەر بىر ئائىلە ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن 18 مو پاختا تېرىپ ھېرىپ كەتكەن (شىنجاڭدا تېرىلغان پاختىنىڭ 50% تى ئىشلەپچىقىرىش قۇرۇلۇش بىڭتۇئەنلىرىدە تېرىلىدۇ)،

ئەلۋەتتە غەرپ دۆلەتلىرى ئىلغار پەن تېخنىكا ۋە ماشىنىلار بىلەن باشقۇرىدۇ.
يېقىندا ئەنگلىيەنىڭ «بايلىق» ژورنىلىدا 2000 ـ يىلدىكى جۇڭگولۇق 50 بايىنى ئېلان قىلغان بولۇپ ئومۇمى ئاھالىنىڭ 60 نەچچە پىرسەنتىنى ئىگەللەيدىغان دېھقان تائىپىسىدىن بىرمۇ ئادەم يوق، ئەمما دېھقانچىلىقتا مۇناسىۋەتلىك سودا ساھەسىدىن بەش كىشى بار. گۇاڭجۇدىكى 120مىليون

ئامېرىكا دوللىرى (تەخمىنەن 960مىليون خەلق پۇلى) بار لىن ئىلىسمۇ ھەرگىز دېھقانچىلىقتىن بېيىماستىن كەپتەر قاتارلىق جانلىقلارنى بېقىش، يېتىشتۈرۈش كەسپى شېركىتى قۇرۇش بىلەن بېيىغان. مۇشۇ 50 باي ئىچىدە ياساش ۋە قۇرۇلۇش كەسپلىرى بىلەن بېيىغانلار 29 نەپەر، ئىنتېرنېت قاتارلىق يۇقۇرى پەن تېخنىكىنىڭ پۇلىدىن بېيىغانلار 14نەپەر بولغان.

بۇلارنىڭ ئۇتتۇرىچە يېشى 43ياش بۇلۇپ ئوتتۇرا ھساپ بىلەن بىرىگە 200مليون ئامېرىكا دوللىرىدىن (تەخمىنەن 1ملىيارت 600مليون خەلق پۇلى) توغرا كېلىدۇ.

ملىيونىر دېھقان ئاتالغان پەيزىۋات ناھىيە شورجەينەك كەنتىدىكى روزى قادىرنىڭ ئىگىلىگىگە قارايدىغان بولساق 2000 مو يېرىنى ماشىنىلاشتۇرۇپ تېرىغاندىن باشقا 500قوي، 70كالا، 500كەپتەر،

100قىرغاۋۇل سېتىۋېلىپ باقمىچىلىق فېرمىسى قۇرغان. شېغىل زاۋۇتى قۇرغان ۋە يول قارىمايلاشتۇرغان. راستىنى ئېيتقاندا دېھقانچىلىقتىن كۆرە قۇشۇمچە ئىگىلىك دەپ ناملانغان ئاساسى ئىگىلىكتىن كىرىم قىلىپ بېيىغان، جۈملىدىن بىر يىلدا باقمىچىلىقتىنلا 182مىڭ يۈەن ساپ كىرىم قىلغان. ئۇ بېيىغاندىن كېيىن 400 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق پۇلنى مائارىپ ۋە باشقا جامائەت ئىشلىرىغا

سەرپ قىلغان.

بىچارە دېھقانلارنىڭ باي بولماسلىقى ھەققىدە كىشلەرنىڭ ھەر خىل مۇلاھىزىلىرىنى ئاڭلىدىم، بەزى كىشلەر ئۇلارنى ھورۇن دىسە، بەزىلەر ئەقىلسىز دەيدۇ، ئۇلار راستىلا شۇنداقمۇ؟ ئەلۋەتتە ھەممە نەرسىنىڭ ئىككى تەرىپى بولغىنىدەك ئۇلارنىڭ ھورۇنلىرىمۇ بار، ئەمما ئۇلارنىڭ نىسبىتى ئۇنداق يۇقۇرى ئەمەس.

«ئۇچكە ۋەكىللىك قىلىش تەربىيىسى»

بىلەن «ئۆچتە بىللە بولۇش»قا دېھقانلارنىڭ ئۆزىگە چۈشكەن بولىسىغىز ئۇلارنىڭ جاپا مۇشەققەتلىك ئەمگىكىنى، تۇرمۇشنى ھەمدە ئالغان ھوسۇل ۋە ساپ كىرىمى ھەققىدە ئازراق بولسىمۇ چۈشەنچىگە ئېرىشكەن بولىشىغىز مۇمكىن. سىزنىڭچە ئۇلارنىڭ شۇنداق ئىشلەپ باي بولماسلىغىدا قانداق سەۋەپلەر باردۇ؟ دېھقانلار قىش-ياز جاپا چېكىپ ئىشلەيدۇ، ئۇلار بۇغداي ئورىغان،

خامان ئالغان پېژغىرىم ئىسسىقتا سىز ئىشلىمەي يېرىم سائەت ئاپتاپتا تۇرۇپ بېرىڭ، خالامسىز؟ بىراۋ سىزگە پۇل بېرەي دېسىچۇ؟ ئىشىنىمەن، سىز پۇل بېرەي دېسىمۇ خالىمايسىز. ئېغىر ئاشلىق تاغارلىرىنى كۆتىرىپ ئامبارغا بارمايسىز، يۇغان پاختا خالتىلىرىنى كۆتۈرۈپ پاختا تېغىغا ياماشمايسىز، ئەسلا خالىمايسىز. قان بېسىمىڭىز يۇقۇرى، شەكسىزكى پاختا تېرىشنى خالىمايسىز، لېكىن دېھقان قىلماي

ئامالى يوق، چۈنكى ئۇلار ياشىشى بالىلىرىنى بېقىشى لازىم. ئۇلار «سەرخىل» دېھقانچىلىق قىلالمايدۇ، يۇقىرىقىدەك ئىجتىمائى، تېخنىكىلىق سەۋەپلەرنى تۈۋەن سەۋىيىلىك دېھقانلاردىن ئىزلەش توغرا ئەمەس (ئەمما دېھقانلارمۇ مەلۇم مەسئۇلىيەتتىن ئۆزگە ئالمىسا بولمايدۇ، چۈنكى يېقىندا شىنجاڭ پەن ـ تېخنىكا سەھىيە نەشرىياتى دېھقان چارۋىچىلارنىڭ پەن تېخنىكىغا تايىنىپ بېيىشىغا دائىر

كىتاپلار دېگەن ئومۇمى تېما ئاستىدا
«چىلان ئۆستۈرۈش تېخنىكىسى»
قاتارلىق بىر قاتار كىتاپلارنى نەشر
قىلغان بولۇپ چىلانچىلىقنى زور كۈچ
بىلەن راۋاجلاندۇرۇشنى تەشەببۇس
قىلىۋاتقان چاقىلىق ناھىيىسىگە بۇ
كىتاپ كەلگەندىن كېيىن نەچچە مىڭ
ئۇيغۇر دېھقان بار بۇ ناھىيىدە
5يۈەنلىك بۇ كىتاپتىن نەچچە پارچىمۇ
سېتىلمىغان، بىر يېزىنىڭ رەھبەرلىرى
بۇ بىر يۈرۈش كىتاپلارنى كۆرۈپ

هەمە مەهەلللەرگە ئېلپ بەرسەك
بولغدەك دېگەنۇ بەلكم بۇ پۇلغا بر
ئۆستەل تاماق يېيشنى ئەۋزەل
كۆرگەنمۇ ئككنچلەپ كتاپنى
سېتۋېلشقا يېزدن ياكى مەهەللدن
ئادەم كەلمگەن. دېهقانلرمز
سەرخل دېهقانچلق قلاي دسە
ئۇلاردا يېتەرلك مەبلەغ - پۇل يوق،
دېهقانچلق تېخنكسى يوق، يېزا
ئگللك ماشنلرنى سېتۋالدغان
دەسمايە يوق، پۇل تاپقلى بولدغان

تېخنىكىنى ئۇمۇملاشتۇرغۇدەك، باشلامچىلىق قىلغۇدەك زىيالى، ئەل سۆيەر ئاگرانوم، جان دىلى بىلەن خەلق ئۈچۈن ئىشلەيدىغان ھەم ئۇلارنى بېيىشقا باشلايدىغان سەۋىيىلىك كادىر يوق، ناۋادا ھەر يېزىدا باغۋەنچىلىك ئالىمى ئۆمەرجاندەك ھەم تېخنىكىغا ھەم ئەل سۆيەرلىك يۈرەككە ئىگە ئوغلاندىن بىر ئىككىدىن بولغان بولسا چۇقۇم ئەھۋال باشقىچە بولاتتى. جۈملىدىن

يامالىق تېغىدەك قاغجىراپ كەتكەن ئۇيغۇرلار ھايات بەخش يېشىل ھاياتقا، يېڭى تېخنىكىلارغا ئېرىشىپ بېيىغان، ئادەمدەك ياشىيالىغان جۇملىدىن باشقىلاردەك ياشىيالىغان بولاتتى. بىز ئۆزىمىزنى باغۋەن مىللەت دەپ، بارغانلا دەشت چۆلنى باغۇ بوستان قىلىمىز دەپ ماختايتتۇق، لېكىن مېۋىلىرىمىزنىڭ باھاسى يىلسېرى چۈشۈپ، خەقنىڭ يىلسېرى ئېشىۋاتىدۇ. باھاسىلا ئەمەس

يەنە سان ۋە سۈپەتمۇ ئۆزگىرىۋاتىدۇ، بۇ دەل بىزنىڭ تېخنىكىمىزنىڭ ئىپتىدائى باسقۇچتا قېلىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىۋاتىدۇ، ئاز قالدۇق مۇۋە چىۋە ماكانى دېگەن نامنى قولدىن بېرىپ قويغىلى، بەلكىم بۇ نامنى ئەمدى تىلغا ئېلىش قۇرۇق لاپ ئۇرۇش بولۇشى مۇمكىن. بىزنىڭ ئۆزۈملىرىمىز نەچچە يۈەندىن سېتىلسا چەتئەلنىڭ نەچچە ئون يۈەندىن بازار تېپىۋاتىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى نەدە؟ بەزىلەر يەرنى

كۆپ تېرىپ ھەربىر دېھقان نەچچە يۈز
مودىن تېرىسا باي بولمامدۇ دەيدۇ،
بۇ بەلكىم راستتۇر. مېنىڭچە
شىنجاڭنىڭ يېرى كەڭرى بولسىمۇ
بوستانلىق كىچىك، شىنجاڭ
بوستانلىقلىرىدىكى ئادەم زىچلىقى
ئىچكىرىنىڭكىدىن ئاز ئەمەس (ھەر
كۇۋادرات كىلومېتىر بوستانلىققا توغرا
كەلگەن ئادەم 256 دىن ئېشىپ
كەتتى)، قۇرغاق رايونلارنىڭ ئادەم
زىچلىقى ھەققىدە ب د ت نىڭ

بەلگىلىمىسىدىن زور دەرىجىدە ئېشىپ
كەتتى ۋە ئاجىز ئېكىلوگىيىسىگە تەسىر
كۆرسەتمەكتە. داۋاملىق تۈردە بوز يەر
ئېچىپ دېھقانچىلىق قىلىش
مۆلچەرلىگۈسىز ئېكىلوگىيىلىك
ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈشى شەكسىز،
شۇڭا بىز تەبىئەتنى سۆيىشىمىز ۋە
ئۇنى ئاسرىشىمىز لازىم. ئەمەلىيەتتە
بىز بوز يەر ئاچماي كۆلەمنى
كۆپەيتمەي بەلكى تېخنىكىلىق ھالدا
ئىقتىسادى ئىگىلىكنى راۋاجلاندۇرساق

خەلقنى بېيىتىش مۇمكىن، بۇنىڭ ئۈچۈن كۈچ قۇدرىتىمىزگە تايىنىپ شەرت ـ شارائىت يارىتىشىمىز ھەمدە دېھقانلىرىمىزنىڭ سەۋىيىسىنى ئۆستۈرىش لازىم. مۇتەخەسسلەرنىڭ ئېيتىشىچە باغلارغا قويۇلىدىغان سۇ مۇۋاپىق بولسا مېۋىلىرىمىزنىڭ باھاسى 30% ئەتراپىدا ئاشىدىكەن. ئەمەلىيەت ئىسپاتلىدىكى بوز يەر ئېچىپ باي بولۇش بىر خىل قالاق ئۇسۇل، ئىمكان بولسا سەرخىل

دېھقانچىلىقنى يولغا قويۇش ھەمدە يېزا بازار كارخانىلىرىنى بەرپا قىلىپ پىششىقلاپ ئىشلەش كەسپىنى راۋاجلاندۇرۇش كېرەك، ئۇيغۇرلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى يېزا ئىگىلىگى بىلەن مەشغۇل، راستىنى ئېيتقاندا ئۇيغۇر دېھقانلار پەقەت خام ئەشيا ئىشلەپ چىقارغۇچى بولۇپ، ئىككىلەمچى پىششىقلاپ ئىشلەشكە تىرىشمىدى، بىر كىلو بۇغداينى بىر يۈەن ئىككى موددىن سېتىپ ئۇننى ئاز كەم ئىككى يۈەندىن

سېتىۋېلىپ يېدى، نەچچە يۈز گىرام
تەييار چۆپكە ئازراقلا ئىش قۇشۇلسا،
تېشىغا مايماق-سايماق قىلىپ
«مۇسۇلمانچە» دەپ يېزىلسا نەچچە
يۈەندىن سېتىۋېلىپ يېدۇق، بىز
مۇسۇلمان ھەم ئۆزگىچە يېمەك ئىچمەك
ئالاھىدىلىگە ئىگە، بۇ بىر چوڭ بازار
دېمەكتۇر، بىز ئالدى بىلەن مۇشۇ
ساھەدىن باشلاپ يېمەك ئىچمەك
سانائىتى بىلەن مەھسۇلات بازىرى
ئېچىپ دېھقانچىلىق مەھسۇلاتلىرىنى

خام ئەشيادىن سانائەت مەھسۇلاتىغا ئايلاندۇرۇشىمىز لازىم. شىنجاڭدا شۇنچە كۆپ مۇسۇلمان تۇرۇپ ئۆزىمىز يەيدىغان مەھسۇلاتلارنى ئىشلەپ چىقىرالمىغانلىغا قارىغاندا ھەقىقەتەن چاغلىق ئوخشايمىز. يۇقارقىدەك ئىجتىمائى، تېخنىكىلىق سەۋەپلەرنى تۆۋەن سەۋىيىلىك دېھقانلاردىن ئىزلەش توغرا ئەمەس، چۈنكى ئىجتىمائى، تارىخى سەۋەپلەر تۈپەيلى ئۇلار تۆۋەن سەۋىيىدە قالغان. يەنىلا سانلىق

مەلۇماتلارغا مۇراجەت قىلساق بۇنى ئېنىق كۆرۈۋېلىش مۇمكىن: «غەربىي شىمالدا كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان تېرىم يەر 1.98مو بولۇپ ئوتتۇرا قىسىم رايونلارنىڭ 1.94مودىن سەللا ئارتۇق. ئەمما غەربىي شىمالدا مو بېشىدىن 359كىلوگرام مەھسۇلات ئالسا ئوتتۇرا قىسىم رايونلاردا 495كىلوگرامدىن مەھسۇلات ئالغان. يەرنىڭ ئىقتىسادى ئۈنۈمدارلىقى غەربىي شىمالدا 180مىڭ يۈەن، ئوتتۇرا

قىسىم رايونىدا 681مىڭ يوئەن بولغان» «شىنجاڭ گېزىتى (2000 ـ يىل 9 ـ ئۆكتەبىر)». بۇنداق پەرق نېمە ئۈچۈن كېلىپ چىقىدۇ؟

گېرمانىيەنىڭ دېھقانچىلىقنى مىسال قىلساق ئۇمۇمى ئاھالىنىڭ 7.1%نى دېھقانلار ئىگەللەيدىغان بولۇپ ئوتتۇرا ھېساپ بىلەن ھەر بىر دېھقان 95ئادەمنى باقىدۇ. ئۇلارنىڭ دېھقان بولۇشتىمۇ ئۆلچەم بولۇپ ئالدى بىلەن چوقۇم مۇنتىزىم،

سىستىملىق كەسپى تەربىيە قوبۇل قىلىشى كېرەك. كەسپى تەربىيە قوبۇل قىلىشنىڭ ئالدىنقى شەرتى چوقۇم توققۇز يىللىق مەجبۇرىيەت مائارىپ تەربىيەسىنى قوبۇل قىلىش، ھېچ بولمىغاندا، تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپ سەۋىيەسىگە ئىگە بولۇشى كېرەك. دېھقان بولىدىغانلار تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئالدى بىلەن كەسپى مەخسۇس مەكتەپلەرگە كىرىپ بىر يىل نەزىرىيىۋى بىلىملەرنى

ئېگىلىشى، دېھقانچىلىق مەيدانى ياكى دېھقانچىلىق كەسپى مەكتەپلىرىگە كىرىپ ئۈچ يىل ئەتراپىدا كەسپى جەھەتتىن تەربىيىلىنىپ، ئىمتاھاندا لاياقەتلىك بولۇپ، ئۇقۇش پۈتتۈرۈش گۇۋاھنامىسى ئالغاندىن كېيىن، ئاندىن دېھقان بولۇش لاياقىتىگە ئىگە بولالايدۇ.

ئامېرىكا نوپۇس تەكشۈرۈش ئىدارىسىنىڭ ئېلان قىلىشىچە، ئامېرىكىدا 1950 ـ يىلى 15% ئادەم

دېھقانچىلىق بىلەن شۇغۇللانسا 80 ـ
يىللارغا كەلگەندە 2.5 % كە
چۈشكەن، 1987 ـ يىلى 2%
چۈشكەن. 1986 ـ يىلى دېھقانچىلىق
بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئائىلىلەرنىڭ
ئوتتۇرىچە كىرىمى 23مىڭ 326دوللار
بولۇپ، غەيرى دېھقانچىلىق
ئائىلىلىرىنىڭ ئوتتۇرىچە كىرىمى
29مىڭ 632دوللار ئىكەن.
(«بايىنغولىن گېزىتى» 1990 ـ يىل
5 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈندىكى سانىدىكى

مەلۇمات بۇلۇپ كىرىم پەرقى 6000 دوللار ئەتراپىدا)

ئەجابا، كاپىتالىزىم دۇنياسىنىڭ دېھقانلىرى نېمە ئۈچۈن باي ھەم كىرىمى ياخشى، لېكىن سوتسىيالىزىم دەۋرىدە ئېكسپىتاتسىيە بولمىغان «ھەممە ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ئىش كۆرىدىغان» دەۋردە نامرات بولىدۇ؟ يەرنىڭ ئۈنۈمدارلىقىنىڭ تۆۋەن، دېھقانلارنىڭ نامرات بۇلۇشىدىكى تۈپكى سەۋەپ زادى نېمە؟ بۇنىڭ

جاۋاپكارلىرى ئەلۋەتتە ھازىرقى زىيالىلىرىمىزنىڭ غايىسىزلىگى، ۋىجدانسىزلىغى، بوشاڭلىغىدىن كۆرۈش مۇمكىن، چۈنكى بىزدە خېلى كۆپ ساندا يېڭى ئىگىلىك مەكتەپلىرى ۋە ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنى پۈتتۈرگەن زىيالىلار بولسىمۇ ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قۇسۇغىغا نان، ئۇچىسىغا كىيىم بېرىپ ئۇقۇتقان ئەشۇ دېھقان قېرىنداشلىرىنى بېيىتىش يولىدا قانچىلىك كۈچ سەرپ قىلدى؟ تۆۋەن تەننەرقلىق ئەمما

مەھسۇلات ئاشۇرۇدىغان تېخنىكىلاردىن قانچىلىك ئوتتۇرىغا چىقىرىپ دېھقانلارنىڭ بېيىشىغا ياردەم قىلدى؟ ئەقەللىسى باشقىلارنىڭ يېڭى تېخنىكىسىدىن قانچىلىكنى تونۇشتۇرۇپ بېيىشىغا ياردەم قىلدى؟ مىسالەن خەنزۇ دېھقانلىرى بىلەن ئۇيغۇر دېھقانلىرىنىڭ ئىقتىسادى ھالىنى سېلىشتۇرايلۇق، مۇتلەق كۆپى ئوخشاش بىر زېمىندا تېرىقچىلىق قىلسىمۇ ئۇيغۇر دېھقانلىرى نامرات،

خەنزۇ دېھقانلار باي؟ گەپ شۇ يەردىكى خەنزۇ دېھقانلار كۆپۈنچە ئىقتىسادى زىرائەت تېرىيدۇ، ئۇلار تۆرلۈك تېخنىكىلىق ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىپ تېخنىكىلىق ئىشلەيدۇ. ئۇلار تېرىغان كۆكتاتنىڭ باھاسى ئىنچىل تۆردە دېھقانچىلىق زىرائەتلىرىدىن يۇقۇرى، ئوخشاش ئىككى باغۋەننى مىسال قىلساق ئۇيغۇر باغۋەننىڭ شاپتۇلى 1ـ 2يۇئەندىن سېتىلسا خەنزۇ باغۋەننىڭ ئەت

شاپتۇلى 6 ـ 7 يۈەندىن سېتىلىدۇ، پەرق مانا دەپ كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ. شۇڭا ئىست ! ـ دەيمەن يېزا ئىگىلىك تېخنىكىسىنى ئىگىلەپ ھېچ نەرسىگە سەرپ قىلماي ياشاۋاتقان ئۇيغۇر ئاگرانوملارنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمرىگە. شۇنداق، خەلق باققان، ئۇقۇتقان بەزى كىشىلەر قىلچىلىك مەنسەپكە ئېرىشكەن ھامان ئۆزىنىڭ كىچىككىنە پايدىسى ھېسابىغا خەلقنى زىيانغا ئۇچرىتىپ ساختا ماللارنى

ئەكىلىپ مەجبۇرى ساتتىدىغان ئىشلار كۆپ بولمىدىمۇ؟ شۇڭا دېھقانلىرىمىز بېيىيالمىدى، بېيىغان ئاز ساندىكىلىرى بولسا زىرائەت تېرىشنى قوشۇمچە ئورۇنغا قويغان، باشقا كۆپ خىل ئىگىلىكنى ئاساس قىلغان جۈملىدىن باغۋەنچىلىك، بوداقچىلىق، باقمىچىلىق ۋە تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ئامىتى كەلگەن دېھقانلاردۇر. خۇلاسە قىلساق ئۇيغۇر دېھقانلاردا پۇل بارمۇ؟ يوق، ئەگەر

بار دىسىڭىز ئېيىغا نۇپۇس بېشىغا توغرا كېلىدىغان 140يۈەن پۇل بىلەن بىر ئاي ئۇن، گۆش، ياغ، سۇ، كۆكتات ئىستىمال قىلىپ ياشاپ كۆرۈڭ، توك چىراغ ياندۇرۇڭ، بالىڭىزنىڭ ئوقۇش پۇلىنى تۆلەڭ تۇرۇبا سۈيى ئىچىڭ، بوپتۇ كونا كىيىملىرىڭىزنى كىيىڭ، خۇدا ساقلاپ ئاغرىق سىلاقتىن خالى بولۇڭ، شۇندىمۇ ئەشۇ پۇل يېتەمدۇ؟ ئويلاپ كۆرۈڭ! مەن بۇ يەردە ئېتىقاتلىق

ئۇيغۇر يازغۇچىسى نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ «شائىرغا كېسەل تەگكەن كۈنلەردە» ناملىق خاتىرىسىدە ئېلان قىلىنغان مۇنۇ جۈملىلەرنى ئۇقۇغۇنىڭىزدا قانداق تەسىراتقا كېلىدىغىنىڭىزنى بىلگۈم بار: «ئاكا ـ سىڭىل ئىككىسى 20 يۈەندىن جەمئىي 40 يۈەن ئۇقۇشلۇق پۇلى تۆلىشى كېرەك ئىكەن. 360 كۈن تاڭدىن شامغىچە ئىشلىگەن جاپاكەش ئاتا ـ ئانا تۆگۈمەس سېلىق ۋە

جېرمانلەردىن ئاشۇرۇپ ئاران 20 يۈەن بېرەلەپتۇ. بۇ يىگىرمە يۈەننى 13 ياشلىق ئاكا 10 ياشلىق سىڭلىسىغا ئۆتۈنۈپتۇ: "بۇ پۇلنى سىز تۆلەپ كىتاب ئېلىڭ، ياخشى ئوقۇڭ." - دەپتۇ سىڭلىسىغا. مەسۇم ئوغۇل سىڭلىسىنى مەكتەپكە ئۇزۇتۇپ، ئۆزى مەھەللىنىڭ سىرتىغا كېتىپتۇ. كەچتە ئۇنىڭ جەستىنى دوڭغاق جىگدىگە ئېسىلغان يېرىدىن تېپىشىپتۇ. بۇ پاجىئەنى ئاڭلاپ شۇ بالىنىڭ

مەكتىپىگە ئۇلۇغ ئالىم، ئەدىب ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ئەپەندىمنىڭ قىزى، داڭلىق تېلېۋىزىيە دوكتورى گۈلشەن ئابدۇرەھىم يىغلاپ تۇرۇپ مىڭ يۈەن ئىئانە قىپتۇ. ئابدۇرەزاق سايىم مىڭ يۈەن ئىئانە قىپتۇ. باشقىلار مىڭ يۈەن ئىئانە قىپتۇ... »

دېھقانلارنىڭ كىشى بېشىغا توغرا كېلىدىغان ساپ كىرىمى مۇنداق ھېساپلايدۇ: ئومۇمى كىرىمدىن ئىشلەپچىقىرىش داۋامىدا سەرپ قىلغان

خىراجەت، ئىشلەپچىقىرىش
سايمانلىرىنىڭ كونىراش خىراجىتى،
تاپشۇرۇلىدىغان باج، مەھەللە
قالدۇرۇقى قاتارلىق تۆرلۈك
يىغىۋېلىنىدىغان پۇللارنى ئېلىۋەتكەندە
قېلىپ قالغىنى ئاندىن دېھقانلارنىڭ
ساپ كىرىمى بولىدۇ. پارتىيە ھازىر
كەڭ كادىر ئىشچى خىزمەتچىلەرنى
دېھقانلارنىڭ ھال ئەھۋالىدىن خەۋەر
ئالسۇن، بېيىشىغا ياردەمدە بولسۇن،
يول كۆرسەتسۇن دەپ ئۆچتە بىرگە

بۇلۇشقا چۈشۈردى، ھەر بىر ئۇيغۇر زىيالىيسى دېھقان چارۋىچى قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ھال كۈنىنى ئوبدان ئويلاپ كۆرۈشى لازىم.

پۈتۈن ئۇيغۇر ئاھالىسىنىڭ 10% تىنى ئىگەللەيدىغان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنىڭمۇ ھالىنى كۆرۈپ باقايلى:

بىر ئۇيغۇر ئائىلىسىدە دۆلەتنىڭ پىلانلىق تۇغۇت سىياستىنى جان دىل بىلەن ئىجرا قىلغىنى بويىچە ئاتا ـ ئانا

ۋە ئىككى بالا جەمئى تۆت نوپۇس بار دەپ قارىساق ئاساسەن توغرا بولىدۇ. «شىنجاڭ ئىقتىسات گېزىتى»نىڭ 2001 ـ يىل 15 ـ ماي سانىدا ئېلان قىلىنغان مەلۇماتقا ئاساسلانغاندا ئىش ئورنىدىكى ئىشچى خىزمەتچىلەرنىڭ 2000 ـ يىلى ئوتتۇرىچە مۇئاشى 8717 يۈەن بولۇپ ئالدىنقى يىلدىن 1106 يۈەن ئاشقانلىقى، مەملىكەت بويىچە ئوتتۇرىچە مۇئاشتىن 654 يۈەن تۆۋەن ئىكەنلىكى، شىنجاڭنىڭ شاڭخەي

(18531يـــــــۈەن)، بېيجىـــــــڭ (16350يۈەن)، شىزاڭ(14976يـۈەن)، گۇئاڭــدوڭ(13823يــۈەن)، جېجــاڭ (13076يۈەن)... قاتارلىق 12 ئۆلكە ئـــاپتونوم رايونـــدىن كېيـــىن تۇردىغانلىغى ئېلان قىلىنغـان. شۇڭا بىــز ئــادەتتىكى ئىــشچى خىزمەتچــى سۈپىتىدە ئېيىغا ئەر-ئايال ئىككەيـلەن جەمئى 1500يۈەن مۇئاش ئالىدۇ دەپ قارايلى.

ئائىلىۋى خىــراجەت: ئــۇن، يــاغ،

گۆش، سۇ، توك، قاتناش راسخودى، باللارنىڭ ئوقۇش پۇلى، خەۋەرلىشىش خىراجىتى. سىزنىڭچە ئايدا 800 يۈەن يېتەرمۇ؟ يەنە توي-تۆكۈن، ئۆلۈم-يىتىم، ئاغرىق سىلاق، ئولتۇرۇش-قۇپۇشلارچۇ؟

مەن ئۇيغۇر ئەر بولغاندىكىن ئېيىغا 100-150 يۈەن ئەتراپىدا پۇل خەجلەپ تاماكا چەكمىسەم، كەم دىگەندىمۇ 80 يۈەن ئەتراپىدا پۇل خەجلەپ هاراق ئىچىپ مىخايىنىڭ

خوشال بولمسام قانداق
ياشيالمايمەن. يەنە دىنىمدىن،
ئەخلاقى پەزىلەتتىن ۋاز كېچىپ
ئەجدادىمدىن قالغان ئۇدۇم بويىچە
ئاياللاردىن خوشاللىق تاپمىسام مېنى
قانداقمۇ مەيدىسىنىڭ تۈكى بار
ئەركەك دېسۇن كىشلەر!
مەن بىر ئۇيغۇر ئايال بولغان
ئىكەنمەن، ئەجدات ھېكمىتى
«ئاناڭنى داداڭغا پەدازسىز كۆرسەتمە»
گە ئەمەل قىلمىسام، ئالتۇن زىبۇ

زىننەت ۋە كىيىم كېچەك بىلەن ئۆز قىممىتىمنى كۆرسىتىشكە ئامراق ئىدىم، ئەمما بۇنىڭغا پۇل قانچە كۆپ بولسا شۇنچە ياخشى.

مۇشۇنداق بولغاندا بىر ئاي ئىشلەپ 300 يۈەن ئەتراپىدا ئىشنچە پۇل قالىدۇ، نېمە ئىشەنمەمسىز؟ باي دېمەكچىمۇسىز؟ ياق، مانا ئۆي ئىسلاھاتى ھەممىنى ئاشكارىلاپ قويمىدىمۇ؟ 30مىڭ سوم پۇلنى

قانچىمىز بانكىدىن ئېچىقىپ تاپشۇرالىدۇق؟ ئەمەلىيەتتە ھەممىمىز پارقىراپ رېستورانلاردىن كەلمەي ئۆيىنىڭىزنى بىلەن «كەيگىدەك ئەگلىمىز يوق، ئېتىم مارجان بولۇۋى» بولمىدۇقمۇ؟ جوڭگۇ خەلق ئۇنۇۋېرستۇتىنىڭ پىروففىسورى جو شياۋجېك ماقالىسىدە يېزىشچە «ئامېرىكا ئائاىللىرىنىڭ 80% ئوتتۇرىھال تۇرمۇشتىكى سىنىپ ئىكەن، ئوتتۇرىھال تۇرمۇش سەۋىيەسىدىكى

سىنىپ بولسا جەمئىيەتنى
مۇقىملاشتۇرغۇچىلار بولۇپ ئۇلارنىڭ
مۇقىم خىزمىتى، ماشىنىسى، ئۆيى بار
ئىكەن ھەم بىر ئاي رۇخسەت سوراپ
دۇنيانى سەيلە ساياھەت قىلالايدىكەن،
مانا بۇ ئوتتۇرىھال تۇرمۇش
سەۋىيىسىدىكىلەرنىڭ كونى ئىكەن»،
ئەلۋەتتە مۇندىن ئۆزگە بەلكىم 10%
ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك ئاھالە يۇقۇرى
تۇرمۇش سەۋىيەسىدىكى
«كاپىتالىستلار» بولۇشى مۇمكىن،

قالغان 10%بولسا ماشىنلىق يۇرۇپ ئىش ئىزلەيدىغان، ئىشسىزلىق سۇغۇرتىسى ئالىدىغان نامراتلاردۇر بەلكىم. «يېرىئىم ئايلىق سۆھبەت» ژورنىلىنىڭ 2000-يىللىق 2-سانىدىكى ماتېرىيالغا ئاساسلانغاندا ئامېرىكىدا بايلىقى 3 مىليون دوللارغا يەتسە ئاندىن باي سانىلىدىكەن، بىز ئۆزىمىزنى ئۇلارغا سېلىشتۇرۇپ كۆرەيلى، ھالىمىز قانداق؟ بىز بايمۇ؟

ئۇيغۇرلاردا دېھقان ـ چارۋىچى، ئىشچى ـ خىزمەتچىلەردىن باشقا 5% ئەتراپىدا تىجارەتچى ۋە ھۈنەرۋەنلەرنى بىر قەدەر ھال كۈنى ياخشى دېيىش مۇمكىن، ئۇلارنىڭ قانچىلىكتىن پۇلى بارلىقى ھازىرچە نامەلۇم. ئەمما ئۇمۇمەن باشقىلارغا قارىغاندا ھال كۈنى ياخشى. سودا تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئاشۇ قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ياخشى كۈنى قاچانغا بارىدۇ؟ بۇنىڭغا بىرنىمە

دېمەك تەس، مۇسۇلمانلار ئاشخانىسى بولغان ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنى مىسالغا ئالساق تازىلىقى ياخشى بولماسلىق، تامىقى ياخشى بولماسلىق، مۇلازىمىتى قوپال بولۇش قاتارلىق ھەرخىل سەۋەبلەر بىلەن خەنزۇ ئاشخانىلىرىغا يۈگۈرەيدىغان بولۇپ قالدۇق. ئۆزلىرىنى يەھۇدىلاردەك چاغلايدىغان سودىگەرلىرىمىزنى ئالساق ئاز دەسمايە بىلەن مالغا بېرىپ ئاز مال ئەكېلىپ باھانى ئۆرە قىلىپ ساتاتتۇق، مانا

ئەمدى خەنزۇ ۋە باشقا مىللەتتىن بولغان سودىگەرلەر ئۇيغۇرلار ياخشى كۆرىدىغان مەھسۇلاتلارنى كۆپلەپ ئەكىلىپ ئازراق باھا چاپلاپ كۆپ سېتىپ كۆپ پايدا ئېلىپ ئۇيغۇر سودىگەرلەرنى بازاردىن قوغلاپ چىقارماقتا. تىككۈچىلەرنى ئېلىپ ئېيتساق ئىككى قوللۇق ئىش قىلىپ خېرىدارلىرىدىن ئايرىلىپ قالماقتا، لېكىن خەنزۇ تىككۈچىلەر بولسا رەختلەرنىمۇ ئەكىلىپ رەختنى ئۆزىدىن

ئالسا رەخ باھاسى ۋە مانجىسىدا ئېتىۋار بېرىش تاكتىكىسىنى قوللىنىپ ھەم سۈپەتلىك ئىش قىلىپ بازارنى مونوپول قىلماقتا.

ھازىر دۇنيا بىلىم ئىگىلىكى دەۋرىگە قەدەم قويدى، بىز بولساق تېخىچە ئېپتىدائى چۈشەنچىدە تۇرمۇش ھەلەكچىلىگىدە يۈرمەكتىمىز، ئۇيغۇرلار قۇرغان كارخانىلاردا ئىشلەپ چىقىرىلغان مەھسۇلاتلاردىن قانچىلىك بار؟ ئەمەلىيەتتە «ئارمان»،

«ئامنه»، «گۈلدىيار»، «گۆھەر زىمىن» يۈرۈشلۈك مەھسۇلاتلىرى ۋە ئۇيغۇر تىبابىتى دورىلىرى بازارغا سېلىندى(ئۇيغۇر تىبابىتى شۇنچە ئۇزاق تارىخقا ئىگە بولسىمۇ ھازىر زاڭزۇ تېبابىتى ۋە موڭغۇل تىبابىتچىلىكىمۇ ئىناۋەت تاپالمىدى). بىزنىڭ بىلىم ئىگىلىگىگە قەدەم بېسىشىمىزغا يەنە قانچىلىك ۋاقىت باردۇ؟ ئۇيغۇر خوتۇن-قىزلىرىنىڭ قەلەمقاش، سۇمبۇل ساچ بولۇشىدا ئاجايىپ

تۆھپىلەرنى قوشقان تەبىئى گۈزەللىك، ساغلاملىق بۇيۇملىرى ئۇسما، يىلىم، خېنىلەردىن بىز ۋاز كەچسەك باشقىلار كەشپىياتى سۈپىتىدە مەھسۇلات قىلىپ ئىشلەپ چىقىرىپ بازارغا سالدى. ساغلاملىققا پايدىلىق بولغان مۇسەللەس قاتارلىق بەزى ئىچىملىكلەر شەكسىزكى ئۇزاققا قالماي يەنە باشقىلار تەرىپىدىن ئىشلەپ چىقىرىلىپ بازار تېپىشى مۇمكىن، بىز تېخىچە ئۆزىمىزنى ۋە ئۆزىمىزنىڭ مەدەنىيىتىنى

تۇنۇپ بولالمايۋاتىمىز، ئۇيغۇرلارنىڭ «ھا ھا ئا ئا» دەپ كۈلۈشمۇ «ۋاخاخا» بولۇپ داڭلىق ماركىغا ئايلاندى. پەن ۋە تېخنىكا جەھەتتىكى قالاقلىقىمىزدىن رايونىمىزدىكى ئۆسۈملۈك ۋە جانلىقلارنى تونۇپ بولالمايۋاتىمىز، بىز ئۇنىڭ قەدىر قىممىتىگە يەتمەستە ياۋايى ھايۋانلىرىمىزنى ئوۋلاپ تۈگەتمەكتە، چۈچۈك بويىغا ئوخشاش ھەممە يېرى ئالتۇن ئۆسۈملۈكلىرىمىز

كولنىپ تۈگمەكتە، بىز دۇنيانى
ھەيرەتتە قالدۇرغان «چېكە(لوپ
كەندىرى)»دەك تەبىئى تالانمۇ
تۇنۇيالماي، قىممىتىنى چۈشەنمەي
يۈرمەكتىمىز. بىز ئۆزىمىزنى ۋە
مەدەنىيىتىمىزنى تۇنۇيالمىغىنىمىز
ئۈچۈن تېخىچە ماددى ۋە مەنىۋى
مەدەنىيەتتە يۈكسىلەلمەيۋاتىمىز.
دېھقانچىلىق قاتارلىق خام ئەشيادىن
پىششىقلاپ ئىشلەنگەن مەھسۇلاتلار
نەچچە ھەسسە قىممەت بولۇپ ئېلىپ

كىلىدىغان قۇشۇمچە قىممەتنى ـ
پايدىنى خېلى ياخشى، بۇ خۇددى
رەختنىڭ باھاسى بىلەن
تىككۈچىلەرنىڭ ئالىدىغان باھاسىنىڭ
پەقىنىلىشىدىغانلىقىنىڭ ئۆزى ئىسپاتلاپ
بېرەلەيدۇ. پەن ۋە تېخنىكىنىڭ زور
ئىقتىسادى قىممەت يارىتىدىغانلىقىنى
ھازىرقى ئەمەلىيەت ئىسپاتلاپ
بېردى. «كومپيۇتېر دۇنياسى»
ژورنىلىنىڭ ئۇيغۇرچە 2000 ـ يىللىق
3 ـ ، 4 ـ قوشما سانىدا ئېلان قىلىنغان

ماقالىدە يېزىلىشىچە 1999 ـ يىلىدىكى يەر شارى بويىچە كاپىتالى ئەڭ زور 1000 كارخانە ئىچىدە ئامېرىكا مىكرو سوفت شىركىتى 407 مىليارت 220 مىليون ئامېرىكا دوللىرى مەبلىغى بىلەن 1 ـ ئورۇندا تۇرغان (بۇ كارخانە يەنە 2001 ـ ، 2002 ـ يىلى دۇنيادا ھەممە ئىشىنىدىغان شىركەت بولغان). بۇ شىركەتنىڭ قۇرغۇچىسى بىل گايتىس 102 مىليارت دوللارلىق بايلىغى بىلەن دۇنيادىكى بىرىنچى

باي ھېسابلىنىدۇ.
«فوْبوْس» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان دۇنيادىكى 10 چوڭ باي ئىچىدە مىكرو سوفت شىركىتىنىڭ لىدىرى بىل گايتس، ئامېرىكا مەبلەغ سېلىش بانكا خوجايىنى ۋولىن بافت (35 مىليارد دوللار)، گېرمانىيىلىك ئاربورېشت قېرىنداشلار (26 مىليارت 800 مىليوْن)، مىكروسوفت شېركىتىنى ھەمكارلىشىپ قۇرغان بارو ئەيلون (25 مىليارت 200 مىليوْن)، ئامېرىكىلىق

لارى ئېرسون (23 مىليارت 500 مىليون)، ئامېرىكىلىق جىم ۋولتون (20 مىليارت 800 مىليون)، ئامېرىكىلىق يوھان ۋورتون (20 مىليارت 700 مىليون)، ئامېرىكىلىق ئارىس ۋولتون (20 مىليارت 500 مىليون)، ئامېرىكىلىق روپسون ۋولتون (20 مىليارت 500 مىليون)، ئامېرىكىلىق ھايلون ۋولتون(20 مىليارت 400 مىليون)لار ئىكەن، بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ۋولتون جەمەتىدىكى 5 باي

بىر شىركەت جەمەتىنىڭ ئەزالىرىدۇر. يۇقارقى بايلارنىڭ ھېچ بىرسىمۇ دېھقان تائىپىسىدىن ئەمەس.

1999 ـ يىلى «بايلىق» ژورنىلى ئېلان قىلغان 40 ياشتىن تۆۋەن دۇنيادىكى ئەڭ باي 10 كىشى ئىچىدە دەلل شىركىتىنىڭ 34 ياشلىق لىدېرى مىكائىل دېل 21 مىليارد 490 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بىلەن 1 ـ باھالانغان.

35 ياشلىق تور كىتاپلىرى

سودىگەرى ئاموزون شىركىتىنىڭ لىدېرى جوف بېزوۋس 5 مىليارد 740 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بىلەن 2 ـ بولغان.
گاتە ۋاي كومپيۇتۇر شىركىتىنىڭ 36 ياشلىق لىدېرى تېددىر ۋىت 5 مىليارد 440 مىليون ئامېرىكا دوللىرى بىلەن 3 ـ لىككە، تور تالاشتۇرۇپ سېتىش شىركىتى ئوباي نىڭ 32 ياشلىق لىدېرى پىيىر ئومىيا 3 مىليارد 690 مىليون دوللار پۇلى بىلەن 4 ـ بولغان. بۇلاردىن باشقا ياخو

شىركىتىنىڭ قۇرغۇچىسىدىن بىرى 33 ياشلىق داۋى فىلو 3 مىليارد 120 مىليون ئامېرىكا دوللىرى، يەنە بىر قۇرغۇچىسى 30 ياشلىق ياڭ جىيۋەن 3 مىليارد 50 مىليون دوللار پۇللىرى بىلەن 5 ـ ۋە 6 ـ بۇلۇپ باھالانغان. ئۇلاردىن باشقىلارمۇ ئەنە شۇنداق ئۆتكۈر تېخنىكىلار بىلەن 40 ياشتىن تۆۋەن ياشتىكى كىشىلەر بۇلۇپ 10 ـ باھالانغان ئوباي شىركىتىنىڭ 33 ياشلىق ئانالىز ئۇستىسى جېف

سكورنىڭ 1 مىليارد 350 مىليون ئامېرىكا دوللىرى پۇلى بار ئىكەن. بىز ئۆزىمىزگە قاراپ باقايلى، قانچىمىز 40 ياشقا بارماستا قانچىلىك ئىگىلىك تىكلىدۇق؟ قانچىلىك ئىقتىساد جۇغلىيالىدۇق ياكى جەمئىيەت تەرەققىياتى ئۈچۈن قانچىلىك ھەسسە قوشالىدۇق؟ ئامېرىكا قاتارلىق غەرپ ئەللىرىدە مىليون مىليون پۇلنىڭ ئىگىلىرى «كاپىتالىست»لارنىڭ تەڭدىن تولىسى ئىشنى نۆلدىن

باشلاپ ئۆز ئەقىل پاراسىتى ھەم كۆچىگە تايىنىپ مىليونىرلارغا ئايلانغان ئىكەن، دۇنيادىكى ئەڭ باي كومپيۇتېر ساھەسىدە ئالەمشۇمۇل تۆھپە قوشقان بىل گايتس 31 يېشىدىلا مىلياردىرغا ئايلانغان، ئەر خوتۇن ئىككىسى «بىل ۋە مېلىندا فوندى جەمئىيىتى»گە 20 مىليارت ئامېرىكا دوللىرىدىن ئارتۇق پۇل ئىئانە قىلغان. بىز بولساق تۈرلۈك باھانە سەۋەپلەر بىلەن ئۆزىمىزنىڭ

ئىقتىدارسىزلىغىمىزنى يوشۇرۇپ كەلمەكتىمىز، «شارائىت يوق»، «مەبلەغ يوق»، «ئالىدىراش» دېگەندەك باھانە سەۋەپلەر بىلەن ئۆز ئۆزىمىزنى گوللاپ ئۆتمەكتىمىز. ئومۇمەن مەيلى دېھقان، مەيلى مۇئاشلىق كادىر ياكى تىجارەتچى بولسۇن ئۆزىنىڭ ھازىرى ۋە كەلگۈسى ھەققىدە ئويلىنىدىغان ۋاق يەتتى، كىچىككىشكە ھەرگىز بولمايدىغانلىقىغا ئىقتىساد ـ پۇل بىشارەت بەرمەكتە.

«شىنجاڭ گېزىتى» 2001 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنىدىكى سانىدا «جوڭگۇدا 200 مىليۇن ئاھالە <ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە> قاتلىمغا قەدەم قويدى» دېگەن خەۋەردە ئېيتىلىشىچە دۆلەت ئۇچۇر مەركىزىنىڭ ئەمەلدارى «كەلگۈسى بەش يىلدا، جوڭگۇدا 200 مىليون ئاھالە <ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمى> ئىستېمالچىلىرى قاتارىغا ئۆتىدۇ» دەپ كۆرسەتكەن. بۇ ئەمەلدار ئىزاھلاپ مۇنداق دېگەن:

«‹ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمى›
دېگەنلىك مۇقىم كىرىمى، ئۆي،
ئاپتوموبىل سېتىۋېلىش ئىقتىدارى بار،
كىرىمىنى ساياھەت ۋە مائارىپ
ئىستېمالىغا ئىشلىتەلەيدىغان كىشىلەر
توپىنى كۆرسىتىدۇ.»

ئىگىلىنىشىچە، غەرپ ئەللىرىدە،
«ئوتتۇرا بۇرژۇئازىيە قاتلىمى» دىكىلەر
خېلى كۆپ سانىنى، تەرەققى تاپقان
دۆلەتلەردە، بۇ قاتلام ئومۇمى
نۇپۇسنىڭ 80% نى ئىگىللەيدىكەن.

دۆلەت ئىستاتىستىكا ئىدارىسىنىڭ شەھەرلەرنىڭ ئىجتىمائىي ئىقتىسادىي ئەھۋالىنى تەكشۈرۈش باش ئەترىتى يۇقىرى كىرىملىكلەر مەسىلىسىنى 2000 ـ يىلى 7 ـ ئايدا تەتقىقات تېمىسى قىلىپ، بېيجىڭ، شاڭخەي، تيەنجىن، چوڭچىڭ، جېجاڭ، گۇاڭدوڭ، يۈننەن، شەنشى، خۇبېي، لياۋنىڭ قاتارلىق ئون ئۆلكە شەھەردىكى يۇقىرى كىرىملىك 9956 ئائىلىنى سوئالغا جاۋاپ بېرىش

ئۇسۇلدا تەكشۈردى.
كەسپ نۇقتىسىدىن قارىغاندا، كارخانا، كەسپى ئورۇنلار مەسئۇللىرى ۋە كەسپ ـ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ شەھەرلەردىكى يۇقۇرى كىرىملىكلەر ئىچىدە ئىگىلىگەن نىسبىتى 50% تىن ئاشىدىكەن، كەسپ ـ تېخنىكا خادىملىرى ئىككىنچى ئورۇندىكىلەر بولۇپ، شەھەردىكى يۇقۇرى كىرىملىكلەرنىڭ 15.2% تىنى ئىگەللىيدىكەن. بىر نەچچە يىللار

ئىلگىرى كىشىلەر: «ئەقلى ئەمگەك بىلەن جىسمانى ئەمگەكنىڭ ئورنى ئالمىشىپ قالدى» دېيىشكەندى. ئەمدىلىكتە «كەسىپ تېخنىكا خادىملىرىنىڭ شەھەردىكى يۇقۇرى كىرىملىكلەر ئىچىدىكى نىسبىتى تېز ئاشتى. بۇمۇ بىلىم ئىگىلىگىنىڭ ئۇچقاندەك تەرەققى قىلغانلىقى، تېخنىكىنىڭ بازارلاشقانلىقىنىڭ نەتىجىسى» دېيىلگەن. ئەگەر بىز مۇشۇ خەۋەردىكى نىسبەت بويىچە

ئېيتساق جوڭگودا ھەر 6، 7 ئادەمنىڭ بىرى ئوتتورا بۇرژۇئازىيە قاتلىمىدىكى ئىستېمالچىغا ئايلاندى دېگەنلىك بولىدۇ، مۇشۇ نىسبەت بويىچە ھېساپلىساق ئۇيغۇرلاردىنمۇ بىرەر مىليون ئادەم بۇ قاتلامغا كىرىشى كېرەك، بىز قانداق قىلساق بۇ نىسبەتكە يېتەلەيمىز؟

مېنىڭ يۇقىرىقى ھېساپ كىتاپلىرىمنى كۆرگەنلەر بەلكىم مېنى پۇلنى خۇدا دەپ بىلىدىغان، «پۇل

تاپقچە يۈز تاپ»نى بلمەيدغان، بېخل بر بەندە بۇلشى مۈمكن دەپ ئويلشى مۈمكن، مەيلى قانداق ئويلماڭ مېنڭ پۇل ھەققدە ئۆزگچە كۆز قارشم بار. چۈنكى ئەمليەت ماڭا بۇنى كۆرسەتكەن، سزگە ئوخشاش مەنمۇ ئۆي سېتۋالغان، پۇلنڭ قۇدرتنى تېتغان، «بر نان تاپسا داپ چالدغان» قېرنداشلرمنڭ ھال كۈننى ھەم ھېس قلغان. يېراقنى قۇيۇپ يېقننى،

ئادەتتىكى ئۇيغۇرلارنى قويۇپ ھازىرقى مەشھۇر شەخسلىرىمىزنى ئېلىپ ئېيتساق پۇل ياكى مەبلەغنىڭ قانچىلىك زور كۈچى بارلىغىنى بىلەلەيمىز. جۇرئەت ئۇبۇلقاسىم ئىككى قېتىم دۇنيا جىنىس رېكورتىنى يارىتىدىغاندا پۇل ئۈچۈن قانچىلىك رىيازەت چەكتى؟ ئۆرۈمچىنىڭ جەنۇبى قوۋۇقتا ئۆشنىسگە خۇرجۇننى ئارتىپ ياردەم تىلىمىدىمۇ؟

سىياسى كېڭەش شىنجاڭ ئۇيغۇر

ئاپتونوم رايونلۇق 2001 ـ يىللىق
يىغىنىدا جۇمە ئىسمايىل، مەخسۇم
ھاجى قاتارلىق ھەيئەتلەرنىڭ
پىكىرلىرىگە قارىغاندا ئىقتىسادى
سەۋەپلىك خوتەن ۋىلايىتىدىكى دېھقان
چارۋىچىلار پەرزەنتلىرىنىڭ ئالىي
مەكتەپتە ئوقۇشى يىلدىن يىلغا
قىيىنلاشقان، ئۇلار مۇنداق دەيدۇ:
«خوتەن ناھىيىسىدىكى كەڭ دېھقان
چارۋىچىلارنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ
مەكتەپكە كىرىش ئەھۋالى يىلدىن

يىلغا ناچارلاشماقتا، ناھىيە بويىچە ھەر يىلى 1800 ـ 2000 غىچە ئوقۇغۇچى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ئوتتۇرا تېخنىكوم ۋە ئالىي مەكتەپكە ئېشىش ئىمتاھانىغا قاتنىشىدۇ، بۇلاردىن 450، 500گىچە ئوقۇغۇچىغا چاقىرىق كېلىدۇ، لېكىن مەكتەپكە بېرىپ نورمال ئوقۇيالايدىغىنى پەقەت 250 نەپەر ئەتراپىدا بولۇپ 50% تەك ئوقۇغۇچى ئىقتىسادى قىيىنچىلىق سەۋەبلىك ئالىي مەكتەپتە

ئۇقۇيالمايدىكەن، بۇنىڭ تەسىرى بىلەن دېھقان چارۋىچىلارنىڭ پەرزەنتلىرى تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرىلارغا ئۆرلەپ ئوقۇشىنى خالىمايدىغان بولۇپ قالغان.»

«شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى»نىڭ 2002 ـ يىلى 18 ـ يانۋاردىكى ئۇيغۇرچە سانىدا مۇنداق بىر مەلۇماتمۇ بار: «يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان، مەملىكىتىمىزدىكى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئوقۇش بەدەل پۇلى ئارقا ئارقىدىن

ئۆرلەپ، يىلىغا 400، 600 يۈەنگىچە بولغان، بىر قىسىم مەكتەپلەرنىڭ 9000 يۈەندىن ئېشىپ كەتكەن.
ماتېرىياللاردا كۆرسىتىلىشىچە، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدىلا نەچچە يىلدىن بۇيان، ئوقۇش ياردەم قەرز پۇلى ئېلىشنى ئىلتىماس قىلغان نامرات ئوقۇغۇچى 4000 دىن ئاشقان.
ئىگىلىنىشىچە، ئاپتونوم رايونىمىز بويىچە، 20 دىن ئارتۇق ئۇنىۋېرسىتېت ۋە ئىنىستىتۇتتا نامرات ئوقۇغۇچىلارنىڭ

سانى 40 مىڭدىن ئاشىدىكەن...»
بىلىيارتچى قاسىم تۇرسۇن
ئەنگلىيەدە نىمە كۆنۈلەرنى كۆردى؟
«پەلەك شاھى» ئادىلجان ھۇشۇرنىڭ
كەچمىشلىرىدىن قانچىلىك كىشى
خەۋەردار؟ غۇلجا شەھەرلىك 2 ـ
ئوتتۇرا مەكتەپ ئۇقۇغۇچىسى
16ياشلىق گۈلباھار ئاق قان كېسىلىگە
گىرىپتار بولۇپ شىنجاڭ تىببى
ئۇنىۋېرسىتېتى قارىمىغىدىكى 1 ـ
دوختۇرخانىدا 7 ئاي داۋالىنىپ (ھەر

ساھە مېھرىبانلىغىنى يەتكۈزۈپ 200مىڭ يۈەنلىك داۋالىنىپ) بىر ئاز ياخشىلانغاندىن كېيىن غۇلجىغا قايتقان ۋە بىر مەزگىلدىن كېيىن بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان. بۇنداق ئىشلار ئاز بولدىمۇ؟. . . . نەچچىلىگەن سەرۋى قامەتلىك قىزلىرىمىز پۇل تېپىش ئۈچۈن ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە بېرىپ ئىشلەيمىز دەپ قانچىلىك دەپسەندە قىلىندى؟ ئەجداتلار توغرا ئېيتىدۇ: «پۇلى

بارنىڭ گېپى ئۇڭ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭ»، «پۇل بولسا جاڭگالدا شورپا» ـ دەپ. مېنىڭ يۇقىرىقى بايانلىرىم ھەرگىزمۇ پۇلنى ھەممىدىن ئۈستۈن كۆرۈپ ئېيتقان ئۇمۇسىمۇ پۇلغا تېگىشلىك ئىقتىسادىي ھەدەپ بىرىش ئەمەس! بىزنىڭ نۇزۇگۇم كەبى پاكلىقنى، ئېيتىسى پۇل ـ بايلىقتىن ئۈستۈن بىلىدىغان ساپ نىيەت، ئىمان ئېتىقادلىق خۇتۇن قىزلىرىمىز سانسىز. گېپىمىزگە قايتساق پۇلنىڭ قۇدرىتى

چەكسىزدۇر، ئۇ مۇشكۈلۈكنى ئاسان قىلغۇسى.
ئۇيغۇرلار ھەققەتەن شۇنچە نامرات ئۆتتىمۇ؟ ياق، ئۇلارنىڭ ئىچىدە بېيىغانلارمۇ بولدى، ئەمما باي بولغاندىن كېيىن ماڭغان يولى ئوخشاش بولمىدى. ئۇنداقتا ئۇيغۇرلاردىن پۇل تاپقانلار پۇلنى قانداق خەجلىدى؟
خوتەنلىك ساخاۋەتچى، مەرىپەتپەرۋەر دېھقان كېرەم ئىمىن

نۇرغۇن پۇل خەجلەپ مەكتەپ، دوختۇرخانا، كۆۋرۈك سالدى.
غۇلجلىق ئابلىمت خالىس ھاجىم ئۆزى 400مىڭ يۈەن پۇل چىقرىپ تەشەببۇس قىلىشى بىلەن مۇھەممەت ئىمىن قارىھاجىم، سادىقجان، ئابدۇرېشىت قادىر، دىلشات سابىت قاتارلىق ئەل ئوغلانلىرىنىڭ 100مىڭ يۈەندىن پۇل قوشۇشى نەتىجىسىدە قۇرۇلغان غۇلجا مىللى مائارىپ خالىس فوندى جەمئىيىتى 1مىليون

500مىڭدىن ئارتۇق مەبلەغ بىلەن قۇرۇلۇپ نۇرغۇن ئۇقۇغۇچىنىڭ قايتا ئۇقۇشىغا پۇرسەت يارىتىپ ئۇيغۇرلارنىڭ ئىلىم سۆيەر روھىنى نامايەن قىلدى.

غۇلجىدىكى نۇرتاي ھاجىم 1مىليون 500مىڭ يۈەن پۇل چىقىرىپ يېتىم يېسىرلار مەكتىۋى قۇرۇپ ئۇيغۇرلارنىڭ ساخاۋەتلىك روھىنى نامايەن قىلدى.

ئۈرۈمچى قىران بۈركۈت

شىركىتىنىڭ لىدىرى قۇدرەت ھاجى ئاتۇشتا جامائەت ئىشلىرى ئۈچۈن 1مىليون 500مىڭ يۈەندىن كۆپرەك پۇل خەجلەپ ساۋاپ تاپتى.

ئاتۇشتىن ساۋۇت ھاجىم ۋە پەرزەنتلىرى 2مىليوندىن كۆپ پۇلنى جامائەت ئىشلىرىغا سەرپ قىلدى.

قەشقەردىن ئەسقەر ئابدۇللا 1مىليون يۈەن پۇل چىقىرىپ مەكتەپ سېلىپ مەرىپەت نۇرىنى چاچتى.

ئۈرۈمچىلىك قاسساپ يۈسۈپ ئىمىن

ئۆز يېنىدىن نۇرغۇن مەبلەغ چىقىرىپ پۇتبول مۇسابىقىسى ئۇيۇشتۇردى.

مەرھۇم مامۇتجان داۋۇت 500 مىڭ يۈەن چىقىرىپ يېڭى ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى گۈلزار مۇكاپاتىنى تەسىس قىلغان.

بۇنداق مىساللار خېلىلا كۆپ بولۇپ خەلقنى سۆيۈندۈردى، بەزىلەر ئۇيغۇرلارنى يەھۇدىلارغا ئوخشاش سودىدا ماھىر دەپ تەرىپلەيدۇ، ئەمما مەن يۇقارقىلارغا ئوخشاش ساخاۋەت

ئىگىلىرىنىلا يەھۇدىلارغا ئوخشاتقۇم كېلىدۇ. چۈنكى يەھۇدىلار ئەنە شۇنداق مىللەتپەرۋەرلىك ھەم ئىلمپەرۋەرلىك بىلەن نۇرغۇن قانلىق كەچمىشلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ ئۆز مەۋجۇتلىغىنى ساقلاپلا قالماي يەنە دۇنيادا ئالاھىدە بىر مىللەتكە ئايلانغان. مەلۇماتلارغا قارىغاندا دۇنيادا نوبىل مۇكاپاتى ئالغانلارنىڭ 17% تى ئاران 14مىليوندەك نوپۇسقا ئىگە يەھۇدىلار ئىكەن. ئۇيغۇرلارنىڭ

نۇپۇسى ئۇلارنىڭ يېرىمىدىن كۆپرەك بولسىمۇ تېخىچە بىرەر ئادەم بۇ شەرەپلىك مۇكاپاتقا نائىل بولالمىدى. ئامېرىكىدا ھەر بەش ئالىي مەكتەپ ئۇقۇغۇچىسىنىڭ بىرى يەھۇدى ئىكەن، ئۇيغۇرلاردىنچۇ؟

ياپونىيەدە ئۇقۇپ دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن دوكتور ئاشتى، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پىروفېسورى مەتتىمىن غېنى ۋەتەنگە قايتىپ كېلىپ ئىشقا چۈشكەندە پەن - تېخنىكا

تەتقىقاتىنى يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن تەجرىبىخانا قۇرۇشقا خىراجەت بولمىغاچقا ئۆزى 300مىڭ يۈەن چىقىرىپ تەجرىبىخانا قۇرۇپ تەتقىقات ئۈچۈن شارائىت ياراتقان.

دوكتور ئاشتى خالمۇرات غۇپۇر ئۇيغۇر تىبابەت تەتقىقات ئورنىغا ئادەم لازىم بولغاندا ئۆزى 10مىڭ يۈەن پۇل چىقىرىپ خادىم يۆتكەپ كېلىشكە مۇۋەپپەق بولغان. ئالىمنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىرىدىن خەۋەر تاپقان

ئەنگلىيە ۋە باشقا چەتئەل شىركەتلىرى ئۇنى يۇقۇرى مۇئاش بىلەن تەكلىپ قىلسىمۇ ۋەتەننى، مىللەتنى دەپ پۇل، يۇقۇرى تۇرمۇشتىن كېچىپ ۋەتەنگە قايتقان.

ئەنگلىيەدە ئوقۇپ دوكتورلۇق ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن مائارىپشۇناس ھەكىمە ئەرشىدىن خانىم ئوقۇش داۋامىدا قەرز بولۇپ قېلىپ ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن مەلۇم ۋاقىت ئىشلەپ قەرزلىرىنى تۆگۈتۈپ ئاندىن

ۋەتەنگە قايتقان.
يېقىنقى يىللاردىن بۇيان كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ئۇيغۇر ياشلىرى چەتئەللەرگە چىقىپ ئىلىم تەھسىل قىلدى، غەرپ دۇنياسىنىڭ يۇقۇرى مۇئاش، يۇقۇرى ئىستىمال جەمئىيىتىدە ئالدى 3 ـ 4يىلدىن كەينى 8 ـ 10 يىلغىچە ئۇقۇدى، ئۇلار تۇرمۇشنى قانداق قامدىدى؟ ئۇقۇش پۇللىرىنى قانداق تۆلىدى؟ ئۇقۇش يەنى چەتئەللەردە جوڭگوغا، ئۇيغۇر مىللىتىگە ۋەكىللىك

قىلغان ھالدا ئۇقۇش شۇنچە
ئاسانمىدۇ؟ ياق، ئۇلار بىر تەرەپتىن
ئۇقۇسا يەنە بىر تەرەپتىن ئىشلەپ
تۇرمۇشنى قامدىدى. مەن كۆرگەن
ماتېرىياللاردا ياپۇنىيەدە دوكتۇرلۇق
ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن ئۇيغۇرلار باشقا
مەملىكەتلەردە ئۇقۇغان ئۇيغۇر
دوكتۇرلاردىن خېلى كۆپ، ئۇنداقتا
ئۇلار ئۇقۇغان توكيو قاتارلىق ئىلىم
مەركەزلىرىنىڭ تۇرمۇش خىراجىتى
قانداق؟ خەنزۇچە «پايدىلىنىش

خەۋەرلىرى» گېزىتىنىڭ 2000 ـ يىللىق
15 ـ سىنتەبىر سانىدا «شۋېتسارىيە
بىرلەشمە بانكىسى دوكلاتىدا
كۆرسىتىلىشىچە: دۇنيادىكى شەھەرلەر
ئىچىدە توكيودا كېتىدىغان تۇرمۇش
خىراجىتى ئەڭ يۇقىرى بولۇپ
نيۇيورك، ستوكھولم، سۇلشلاردىن
كۆپ يۇقىرى تۇرىدىكەن. . . .
يېمەكلىكلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان
39خىل تووارنىڭ 58 شەھەردىكى
باھاسىنى سېلىشتۇرغاندا ئوتتۇرىچە

باھاسى 310 ئامېرىكا دوللىرى بولسا مۇشۇ توۋارلارنىڭ توكيودىكى ئوتتۇرىچە باھاسى 765 ئامېرىكا دوللىرى ئىكەن....». يازغۇچى ئەبەيدۇللا ئىبراھىم ياپونىيە يۇقۇرى ئىستىمالنى تېتىپ كۆرگەنلەرنىڭ بىرى بولۇپ ئۇنىڭ يېزىشىچە 200 گرام تاتلىق ياغيۇ خەلق پۇلىدا 24يۈەن، ئىككى باش پىياز 14يۈەن، ئىككى باش سەۋزە 9يۈەن، بىر كىلوگرام گۈرۈچ 20يۈەن ئىكەن، يۇقارقىلار

خەلق پۇلغا سۇندۇرۇلغان باھا بۇلۇپ سىز تاماق يېيىشىڭىز ئۈچۈن چۇقۇم يېتەرلىك پۇلىڭىز بۇلىشى كېرەك. دىمەك چەتئەلگە چىققان ھەر بىر ئۇقۇغۇچى جان تىكىپ ئىشلەپ جاپالىق ئۇقۇپ ئاندىن دوكتۇر-پەنلەر ئالىملىرىدىن بۇلۇپ چىققان. ئەگەر سىز چەتئەلگە چىقىپ ئۇقۇماقچى بولسىڭىز ئامېرىكىدا ھەر بىر ئۇقۇش يىلىغا 30 مىڭ دوللاردىن ئارتۇق بۇلۇپ يىلىغا تەخمىنەن 250

مىڭـدىن 300 مىڭغىـچە خەلـق پۇلى كېتىدىكەن. ئەنگىلىيـدە ھەر ئۇقـۇش يىلىغا كەم بولغاندا 200 مىـڭ يـۈەن كېتىـدىكەن. ياپونىيەدە بىـر مىليـون ياپونىيە يىنىـدىن ئـارتۇقراق پـۇل كېتىـدىكەن، 150 مىـڭ يۈەنـدىن ئارتۇق پۇل بولغاندىلا ئاندىن بىر يىل ئوقـۇغىلى بولىـدىكەن. گېرمـانىيە ۋە ئاۋىـستىرالىيە قاتـارلىق دۆلەتـلەردە كېتىدىغان يىللىق خىراجەت 100 مىڭ يۈەندىن كەم بولمايـدىكەن. سـىز ئـۇ

چەتـــئەل، لـــېكىن ئىلمىـــز سوتسىيالىستىك جوڭگودا پۇل ئۇنچە مـۇھىم ئەمەس دېيىشكىز مۇمكىن، ئۇنداقتا ئىلمىـزگە نەزەر ئاغدۇرايلى: يېقىندا شىنجاڭ ئۈچۈن خوشاللىنارلىق بىر ئىش بولغان بولۇپ شىنجاڭ مالىيە ئىقتىساد ئىنىستىتۇتىغا MBA يەنى سودا سانائەتنى مەمـۇرى باشقۇرۇش ئىلمـى ماگىستىرلىق ئۇنۋانى بېرىش ھوقـۇقى بېـرىلگەن بولـۇپ بـۇ ئۇنۋانغـا ئېرىشكەنلەرنىڭ كارخانىلاردىكى ئورنى

ئىنتايىن يۇقۇرى بولۇپ مۇئاش تەمىناتىمۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ ئىكەن، جۈملىدىن مۇشۇ ئۇنىۋانغا ئېرىشىشتىن بۇرۇنقى يىللىق مۇئاشى 33مىڭ يۈئەن بولسا، ئۇقۇش پۈتتۈرۈپ تۇنجى يىلىلا 88مىڭ يۈەن بولغان. ئۇنداقتا مۇشۇ ئۇقۇش ئۈچۈن قانچىلىك خىراجەت كېتىدۇ؟ ئۇقۇش پۇلىنىڭ ئۆزىلا چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتۇتىدا 60 مىڭ يۈەن، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتۇتىدا 50مىڭ يۈەن ئەتراپىدا. بولدىلا پۇلىمىز

بولمىغانـدىكىن ئـالى مەكـتەپلەردە ئوقـۇيلى، ئـالى مەكـتەپلەر قانـداق بــولار؟ 2000 ـ يىللـــق ئـــالى مەكتەپلەرنىڭ يىللىق ئوقۇش پۇلى «باينغولىن گېزىتى»نىڭ شۇ يىلى 6 ـ نويابىر ساندا ئېلان قىلىنغان بولـۇپ چىڭخـۇا ئونىۋېرسـتىتى 4800يۈەن، شىمالى جوڭگو قاتناش ئونىۋېرسـتىتى 5500يـۈەن، تـوڭجى ئونىۋېرسـتىتى 6500يـۈەن، ئەڭ تۆۋەنلىرىنىڭمۇ 3000يۈەن ئەتراپىدا

بولغان. بولدىلا ئاۋۋال ئوتتۇرا باشلانغۇچ مەكتەپلەرنى ئويلايلى، بالىلىرىمىز ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىسە ھېچ بولمىغاندا موزدۇز ياكى بىرەر ھۈنەرۋەن بولار. «شىنجاڭ ئىقتىساد گېزىتى»نىڭ 2001 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنىدىكى سانىدا ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ 2001 ـ يىللىق ئوتتۇرا باشلانغۇچ مەكتەپلەرنىڭ پۇل يىغىش ئۆلچىمىنى ئېلان قىلغان بولۇپ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ مەۋسۇملۇك ئوقۇش

پۇلى 600 يۈەن، دېھقان چارۋىچىلىق رايونىنىڭ 400 يۈەن بولۇپ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ نوقتىلىق ئوتتۇرا مەكتىۋى 50% ئەتراپىدا ئۆرلىشى يېقىن بولىدىكەن. پىلان سىرتىدىكى ئوقۇغۇچىلاردىن 2500 يۈەن ھەق ئېلىنىدىغان بولۇپ نوقتىلىق ئوتتۇرا مەكتەپلەر 50% ئۆستۈرۈپ ئالسا بولىدىكەن. رايون ئاتلاپ ئوقۇش ھەققى 600~1000 يۈەنگىچە بولىدىكەن». دېھقانلىرىمىزنى قويۇپ

ئۆزلىرىنى باي چاغلاۋاتقان
مۇئاشلىقلارنىڭ مۇئاشىدىن يىللىق
ئېشىنچە پۇلى 3000يۈەن ئەتراپىدا،
ئۇنداقتا پەرزەنتلىرىمىز ئۇقۇشقا بارسا
ئۇقۇش پۇلىدىن باشقا پۇلنى قانداق
ھەل قىلارىمىز؟ بالىلىرىمىز بىر ياقىدىن
ئىش تېپىپ ئىشلەپ بىر ياقىدىن
ئۇقۇپ جان باقارمۇ يە؟ مەن
«يوتقانغا بېقىپ پۇت سۇن»ۇپ
ئۇقۇتمايمىكىن دەيمەن، ھېچ بولمىسا
دەسمايە ئاز كېتىدىغان موزدۇز بولۇپ

جان باقار، ھەممە ئادەم يالاڭغىداق ماڭىدىغان خوتەن دېھقانلىرى بولمىغاندىكىن؟

ئۇيغۇرلارنىڭ قولى راستىنلا پۇل كۆرمىدىمۇ؟ ئۇنداق دېسەك قەتئى بولمايدۇ، دېھقانلىرىمىز ئىلگىرى پاختا مەھسۇلاتلىرىنىڭ باھاسى يۇقۇرى چاغلاردا ئاز-تولا بېيىغان. كادىرلىرىمىزنىڭ مۇئاشى كۆندىلىك تۇرمۇشنى قامدىغان، ئەمما ئازراق ئېشىنچە پۇل خېلى بىر قىسىم

ئادەملىرىمىزنى ھەرخىل ئويلارغا، دۆلەتكە، پارتىيىگە، خەلققە يۈز كېلەلمەيدىغان ئىشلارغا راۋان قىلدى. بەزى بىر ئىشلار ئۇيغۇرلار ئىقتىسادىنى خورىتىدىغان مۇھىم ۋاستىلەرگە ئايلاندى.

تاماكا: تېخى دۆلەت تەرىپىدىن چەكلەنمىگەن زەھەر دەرىجىسى دەرھال كۆرۈنمەيدىغان زەھەرلىك چېكىملىك. ئۇيغۇر ئائىلەلىرىدە مۇتلەق كۆپ «ئۆپكىسى بار ئەرلەر»

تاماكا چېكىدۇ، ئۇلارنىڭ پەرزەنتلىرى دادىلىرىدىن ئۆگىنىپ باشلانغۇچ مەكتەپتىن تارتىپ چېكىشنى ئۆگىنىدۇ، بۇ ئۇيغۇر ئائىلىلىرىنى ئېيىغا 100 ـ 150 يۈەن بىۋاستە ئىقتىسادىي زىيان سالىدۇ. ئامېرىكا ئائىلىلىرىنىڭ تەتقىق قىلىشىچە تاماكا چەككەندە ئۆپكە، جىگەر، بۆرەك ھەتتا ئۇستىخانغىچە كۆپ ئەزالارغا تەسىر كۆرسىتىدىكەن. بىر يېرىم قاپ تاماكا چەككەندە ئادەم بەدىنى قوبۇل

قىلغان زىيانلىق ماددىلار 300قېتىم رېنتىگىن ئاپپاراتىدا تەكشۈرگەنگە باراۋەر كېلىدىكەن. بىر تال تاماكىنى چەككەندە چەككۈچى 4000خىلدىن ئوشۇق خىمىيىلىك ماددىنى سۈمۈرۈۋالىدىكەن... توكيودا بىر ئالىمنىڭ 91مىڭ ئائىلىنىڭ كېسەل خاتىرىسىنى تەتقىق قىلىشىچە ئەرلىرى تاماكا چېكىدىغان ئائىلىلەرنىڭ ئۆپكە راكىغا گىرىپتار بولۇشى چەكمەيدىغانلارنىڭ ئائىلىسىدىكىدىن

ئىككى ھەسسە يۇقۇرى بولىدىكەن... شۇڭا دۆلەت ھازىرچە گەرچە تاماكا ئىشلەپ چىقىرىشقا يول قويسىمۇ، قىپىغا «تاماكا چېكىش سالامەتلىككە زىيانلىق» دېگەن ئاگاھلاندۇرۇشنى چىقىرىش بەلگىلەنگەن. تاماكا چەككۈچىلەر ئۆزلىرى زەھەرلەنگەندىن سىرت %53.5 ئادەم ۋاستىلىك زەھەرلىنەمەكتە، جۈملىدىن ئىشخانىدا ئىشداشلار، ئائىلىدە خوتۇن-بالىلىرىمىز ۋاستىلىك زەھەرلىنەمەكتە.

هازىر ئېلىمىزدە يىلىغا بىر مىليون، كۆنىگە 2000 ئادەم تاماكا چېكىش سەۋەبىدىن ھاياتىدىن ئايرىلماقتا ئىكەن. تەكشۈرۈشلەرگە قارىغاندا ئۆرۈمچى ئاھالىسىنىڭ 32.22% تاماكا چېكىدىكەن.

ھاراق: ھازىر ھاراقنى سىزمۇ، مەنمۇ، ئۇمۇ ئىچىۋاتىمىز(ئاپتور بۇ يەردە سەل ئاشۇرۇۋېتىپتۇ، مەن ئىچمەيمەن، چەكمەيمەن، مېنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىمنىڭ ناھايىتى ئاز

بىرقىسمىنىڭ چەككىنىنى ھېساپقا ئالمىغاندا ئاللاھقا مىڭ شۈكرىكى ھېچقاندىقى ئىچمەيدۇ، ئۇلار دۆلەت مەمۇرى، كارخانىچى، ئۇششاق تىجارەتچى، ئالىي مەكتەپتە، ئوتتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچى بولۇپ، خىزمەتداشلىرى بىلەن ئىناق ئۆتىدۇ، ئىچمىگىنى ياكى چەكمىگىنى ئۈچۈن بىرەر مۇناسىبەتلىرىگە دەخلى يەتكىنى يوق ــ ئىلنۇسخىسىنى ئىشلىگۈچى ئىزاھى) ئەرلەرلا ئەمەس

خوتۇن قىزلىرىمىزمۇ ئىچىدىغان بولىۋالدى. ئۇلار «قەھرىمانلىق جاسارىتى» بار ئۇيغۇرلاردۇر بەلكىم (مەن بىر قانچە ئۇيغۇرنىڭ ئۆزىنىڭ نەچچە تونىنا ھاراق ئىچىپ بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىپ سۆزلىگىنىنى ئاڭلىدىم، تۇرمۇشىنىڭمۇ شۇنىڭغا مۇناسىپ باشقىلاردىن تۆۋەن تۇرىدىغانلىقىنى، كۆكتاتتىن تارتىپ ئاچچىقسۇلارغىچە باشقىلاردىن پات ـ پات سوراپ خۇلۇم خوشنىلىرىنىمۇ

زېرىكتۈرگەنلىگىدىنمۇ خەۋەر تاپتىم).
ھاراقتا خەجلەيدىغان پۇلىمىز ئېيىغا يۈز يۈەن ئەتراپىدا بولۇۋاتىدۇ، ھاراقمۇ خۇددى تاماكىغا ئوخشاش ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ دەھشەتلىك زىيانلىق بولسىمۇ شۇنداق بىر ئۇيغۇر جەمئىيىتى شەكىللەنگەنكى كىمكى ھاراق ئىچمىسە ئۇ ئەر ئەمەس، ھەر قانداق ئىشى ئالغا باسمايدىغان، ھاراقسىز ئۆز ئارا ئىزلەشمەيدىغان، دوستلار يىغىلسا ھاراقسىز كۆڭۈللۈك

سۆھبەت قۇرالمايدىغان ئىجتىمائى
مۇھىت شەكىللەندى. ئۆز ئارا كىنايە
قىلىشىپ «ئۇيغۇر بولغاندىكىن ھاراق
ئىچمەي نېمە قىلىمىز» دېيىشىدىغان
بولدۇق. راستىنى ئېيتقاندا نېمە
ئۈچۈن مۇنداق بىر بىرىمىزگە زورلاپ
ئەقىلدىن ئېزىپ ھاراق
ئىچىدىغانلىقىمىزنى بىلگىلى بولمايدۇ،
بىز ئەشۇ رېستورانلاردا قان تەرىمىزدىن
كەلگەن پۇلىمىزغا بىر بىرىمىزنى
زورلاپ ھاراق ئىچىپ مەس ئەلەس

يۈرگۈنمىزدە قۇلى قىسقا ئۇرۇق-تۇققان، ئاتا-ئانا، قېرىنداشلىرىمىزدىن بىرقىسمىنىڭ بىر ۋاق تاماق ئۈچۈن خارۇ-زار، قان يىغلاپ مۇھتاجلىق ئىلكىدە تۇرغىنىنى قەتئىي ئويلاپمۇ قويمايمىز. قانچىلىغان باللارنىڭ مۇھتاجلىق تۆپەيلى قولى ئەگرى بولۇپ قالىدى، دوستلار ئويلىنىپ كۆرەيلى، توپ توپىمىز بىلەن ھاراقكەشلىكتىن قول ئۈزەيلى، ئۇيغۇرلۇق يولىغا قايتايلى.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئېلىمىزدە 25مىليون توننا هاراق ئىشلەپ چىقىرىلغان. شىنجاڭدا هازىر 120دىن كۆپ هاراق زاۋۇدى بار بولۇپ 80 نەچچىسى ئاق هاراق ئىشلەپ چىقىرىدۇ. پىۋا زاۋۇدى 18، ئۈزۈم هارىقى زاۋۇدى 17، سېرىق هاراق زاۋۇدى 3 بولۇپ يىللىق ئومۇمى مەهسۇلاتى 550مىڭ توننا، بۇنىڭ ئىچىدە ئاق هاراق 150مىڭ توننا ئىكەن (ئۇيغۇرلار قانچىلىگىنى

ئىستمال قىلىدىغانىدۇ؟). بىر كىلو ئاق هاراق ئىشلەپ چىقىرىش ئۈچۈن 2.5كىلوگىرام ئاشلىق؛ بىر كىلوگىرام پىۋىغا 150گىرام ئاشلىق كېتىدىكەن. ئۆرۈمچى يەرمەنكىسىدە ئاق هاراق خېلى كۆپ سالماقنى ئىگىلىگەن بولسا مانا تېلېۋىزورلىرىمىزدا كۆنگە نەچچە قېتىم ئاق هاراق ئېلانى بېرىلىپ كەڭ تۈردە هاراق ئىچىش تەشۋىق قىلىنماقتا، هەتتا ئەل سۆيگەن ئادىل مىجىتقا ئوخشاش سەنئەتكارلىرىمىزمۇ

خەلقنى ئېتىقادىدىن، ئەقلى ھوُشدىن ئايرىلىپ ھاراق ئىچىشكە دەۋەت قىلماقتا.

زىنا: دىنى ئىسلامدا ئىنتايىن قاتتىق چەكلىنىدىغان زىنا يەنە قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ موُسوُلمان ئوُيغوُرلار ئۇچۇن نوُرغوُن پالاكەتلەرنى ئېلىپ كەلمەكتە «ئىبنى فەزلان ساياھەتنامىسى»دە يېزىلىشىچە موُسوُلمان بولىغان دەۋرلەردە ئوُيغوُرلارنىڭ ئەجداتلىرىدىن بولمىش

قارلۇقلار زىنانى ئىنتايىن قاتتىق چەكلىگىنى ئۈچۈن زىنا يۈز بەرمەيدىكەن، ناۋادا يۈز بەرسە ئۆلۈملا ئۇلارنى گۇناھدىن خالاس قىلىدىكەن). ئەيدىز شۇنداقلارغا بىرىلگەن جازا بولۇپ كەلمەكتە(زىناخورلارنى چالما كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈش كېرەكمۇ قانداق؟)، ئىلمىزدە 1999 ـ يىلىنىڭ ئاخىرىغىچە بايقالغان ئەيدىز كېسىلى بىلەن يۇقۇملانغانلار 500مىڭ بولۇپ 83%

ئەرلەر ئىكەن. 1995 ـ يىلى ئاپتونوم رايونىمىزدا بايقالغان ۋىرۇس بىلەن يۇقۇملانغانلار 9 بولسا، 1996 ـ يىلى 370 كە، 1998 ـ يىلى 1087گە، 1999 ـ يىلى 3656گە، 2000 ـ يىلى 6 ـ ئايغا كەلگەندە 4436كە، 2001 ـ يىلى9 ـ ئايدا يۇقۇملانغانلارنىڭ سانى 5755 كە يەتكەن بولۇپ بەزى مۇتەخەسسلەر بۇ سان ئەملى يۇقۇملانغۇچىلارنىڭ بەشتىن بىرىنى ئىگەللەيدۇ دىيىشمەكتە. گېزىت

خەۋەرلىرىگە قارىغاندا ئەيدىز ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملانغان شىنجاڭلىقلار مەملىكەتتىكى يۇقۇملانغۇچىلار ئومۇمى سانىنىڭ 20%نى ئىگەللەيدىكەن، بۇلتۇر بىر يىلدىلا ئەيدىز ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملانغان شىنجاڭلىقلارنىڭ سانى 1109 بولۇپ ئەيدىز ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملىنىش ھازىر ئادەتتىكى ئاممىغا ئىچكىگە قاراپ يۆزلەنمەكتە ئىكەن. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى يۇقۇملانغۇچىلارنىڭ سانى

جەھەتتە مەملىكەت بويىچە ئىككىنچى ئورۇندا (يۈننەن 1 ـ ئورۇندا) تۇردۇ، ئەمما تارقىلىش سۈرئىتى ـ يۇقۇملانغۇچىلار كۆنىگە 4 ـ 5 ئادەم يۇقۇملىنىش سۈرئىتىدە كۆپەيگەن بولۇپ بۇ جەھەتتە مەملىكەت بويىچە شىنجاڭ «چېمپىيون». ئاپتونوم رايونىمىزدا ھازىر 15 ۋىلايەت ئوبلاستتىكى 68 ناھىيە، شەھەر، تۈەن مەيداندا ئەيدىز كېسىلى بىلەن يۇقۇملانغانلار بايقالغان بولۇپ بۇ

كېسەلگە گىرىپتار بولغۇچىلارنىڭ 92% ئەرلەر ئىكەن، 20 ياشتىن 29 ياشقىچە بولغانلار 73% ئىگەللىگەن بولۇپ ئەيدىز ۋىرۇسىنىڭ 70% زىنا ئارقىلىق يۇقىدىكەن، 2001 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستاسىسى «كۆكۈلدىكى سۆز» پىروگراممىسىدا دېيىلىشە شىنجاڭدا ئەيدىز ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملانغانلارنىڭ 80%دىن كۆپرەكىنى ئۇيغۇرلار ئىگەللەيدىكەن.

ئەلۋەتتە يۇقارقىلار ھازىرچە ئىنىقلانغان سان بولۇپ ئىنىقلانمىغانلىرىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئەمما بىر ھەقىقەت ئايدىڭكى ئەدەپ قائىدە ۋە ئىمان-ئېتىقاتتىن كەچكەن بىر بۆلۈك زىناخورلىرىمىزغا ئانچە ياخشى كۈن قالمىغاندەك! (ئەلۋەتتە بۇلارنىڭ ئىچىدە زەھەرنى ئۇكۇل قىلىش ئارقىلىق ئۆز ئارا يۇقتۇرۇش ۋە قان بىلەن يۇقۇش قاتارلىقلارنىمۇ نەزەردىن

ساقت قىلمايمىز) ئەمما زىيان تارتىدىغىنى يەنىلا ئۇلارنىڭ پاك دىيانەتلىك خوتۇنلىرى ھەم بىغۇبار، سەبى، پاك پەرزەنتلىرىدۇر (ب د ت نىڭ مۇناسىۋەتلىك تارماقلىرىنىڭ ئېلان قىلىشىچە ھازىر دۇنيادا 13مىليون 400 مىڭ بالا ئەيدىز سەۋەبىدىن يېتىم قالغان بولۇپ بۇ سان 2010 ـ يىلىغا بارغاندا كۆپىيىپ 25 مىليونغا يېتىدىكەن). «بايىنغولىن گېزىتى» (2001 ـ يىل 21 ـ دېكابىر)

ئېلان قىلغان تەرجىمە ماقالىدە يېزىلىشىچە «ئەيدىز كېسىلى ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملانغۇچىلار ۋە ئەيدىز كېسىلى بىمارلىرىنىڭ يىللىق بالىنىستا يېتىپ داۋالىنىدىغان (ئوتتۇرىچە قېتىم سانى) 14 قېتىمغا، كۈن سانى 89.6 كۈنگە يەتكەن. ئوتتۇرىچە ھەر يىلى ھەر بىر ئادەمنىڭ داۋالىنىش راسخوتى 54 مىڭ 549 يۈەنگە يەتكەن.... مۇبادا كىسەلگە قارشى ۋىرۇس بۇيىچە داۋالىنىشنى قوبۇل قىلسا، بىر بىمار

ھەر يىلى 23 مىڭ 857 يۈەن راسخوتنى قايتىدىن قۇشۇپ داۋالىنىشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ راسخوتلارنىڭ ھەممىسىنى يىغىنچاقلىساق 78مىڭ 406 يۈەن بولىدۇ. مۇتەخەسسىلەرنىڭ ھېساپلىشىچە، ئەيدىز كېسىلى ۋىرۇسى بىلەن يۇقۇملانغۇچىلارنىڭ سانى ئازايسا ئوتتۇرىچە بىر ئادەم جەمئىيەت ئۈچۈن 370 مىڭ يۈەن ئىجتىمائى بايلىق يارىتىپ بېرەلەيدىكەن.»

ئارتۇقچە **ئاق ئالۋاستى خىروئىن:**

سۆزلەش نە هاجەت، ئىنسانلار ئۇنىڭغا بەرگەن سىمۋول نامى ئاق ئالۋاستى هەممىنى چۆشەندۈرۈپ بەرمەمدۇ؟ گىيتار ماهىرى ئەخمەتجان ۋە باشقا خۇلۇم ـ خوشنا دوست بۇرادەرلىرىمىزنى يۇتۇپ ئەلنى غەمناك قىلغانلىقى، هېلىهەم ياۋۇزلىقى بىلەن بىزگە سايا تاشلاپ تۇرغانلىقى هەممىگە ئايانغۇ؟

ئۇلۇغ بوۋىمىز يۈسۈپ خاس هاجىپ ئۆزىنىڭ بىباها ئەسىرى «قۇتادغۇبىلىك» نىمە دېگەنلىكىنى

يەنى مۇندىن ملك يىل بۇرۇن نىمە دېگەنلىگىنى ئۇقۇپ كۆرۈك ھەم ئويلىنىپ بېقىك:

.1337

مەي ئىچمە، زىنادىن سەن ئەيلە ھەزەر،
بۇ ئىشلار گادايلىق تونىن كەيدۈرەر.

.1338

ھاراق ملك گۇناغا پاتۇرغاي سېنى،
قاچار بەخت زىنادىن، يۈزۈك تۆكۈلەر.

ئۇيغۇر خەلقدە قايسى زاماندىن قالغىنى نامەلۇم «15كۈنلۈك ئالەمدە

ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا» دەيدىغان ماقال بار بولۇپ خەلقىمىزدە بىر قىسىم كىشىلەر ئەجدادىدىن قالغان بۇ ئۇدۇمغا قاتتىق ئەمەل قىلىپ كۈننى ئۇيۇن تاماشا بىلەن ئۆتكۈزمەكتە. ئىشەنمىسىڭىز كوچىدىكى بىليارتخانىلارغا بېرىپ قاراپ بېقىڭ، خەنزۇ يولداشلار پۇل تېپىش ئۈچۈن بىليارت تاختىسى ئاچىدۇ، ئەمما ئوينايدىغانلارنىڭ تولىسى ئۇيغۇر، ناۋادا ئۇلارمۇ قاسىم تۇرسۇندەك

مۇۋەپپەقيەت قازانغان بولسدى ئۇلارغا رىغبەت بېرىش كېرەك ئىدى، ئەپسۇس...ئۇلار بىرىنچىدىن ۋاقىت ئىسراپ قىلسا يەنە بىر جەھەتتىن پۇل تىكىشىپ قىمار شەكىللەندۈرۈدۇ ھەم قانۇنغا خىلاپلىق قىلىدۇ. ئۇيغۇرلار بىر مەزگىل قەرتقا مەستانە بولغان بولسا مانا ئەمدى ماجاڭ ئارقىلىق قىمار ئويناىدىغان بولدى. ئۇندىن باشقا ھەر خىل قىمارلار ئۇيغۇرلاردا راۋاج تاپماقتا. ئۇمۇمەن قانداق بىر

ئويۇن تاماشا تۇرى بولسا ئۇيغۇر ئەرلىرى باشچىلاپ كىرىدىغان بولۇپ كەتتى. ئاپىرىن ئويۇنچى ئەرلىرىمىزگە! 21 ـ ئەسىرى مانا داۋاملىق ئويناپ كۈلۈپ خوشال خورام ئۆتكەي!

سۆزلەپ كەلسە گەپ تولا، پاكىت تولا، مانا ئەمدى تەكلىۋىم ھەممىيلەن ئۆزىمىزگە، باشقىلارغا قاراپ باقايلى، ئويلىنايلى، بىزنىڭ باشقىلاردىن نەرىمىز كەم نەرىمىز ئارتۇق ئەقىل

كۆزى بىلەن قاراپ باقايلى، ئەمدى
ھەممىگە ئەقىل كۆزى بىلەن قارايلى،
چۈنكى ئەجداتلىرىمىز دانالىق بىلەن
«كۆز كۆرسىمۇ ئەقىل كۆرمىسە بىكار»
دەيدۇ ئەمەسمۇ! «بۇ بىپەرۋالىق
زامانى ئەمەس»، «ئۇيقۇ ئۆلۈمنىڭ
بۇرادىرى ھەم مۇقەددىمىسى» بىزمۇ
ئادەم! باشقىلارمۇ ئادەم، بىزمۇ
باشقىلارغا ئوخشاش ئادەملىگىمىزنى
دۇنياغا نامايەن قىلايلى، دۇنيادا
ئۇيغۇر دەيدىغان بىر مەدەنىي

مىللەتنىڭ مەۋجۇتلىقىنى دۇنياغا بىلدۈرەيلى. ئادەملىكىمىزنى تونۇيلى، ئۇيغۇر دېگەن قەدىم مەدەنىيەتلىك بىر مىللەتنىڭ تەندۇرۇس ۋارىسلىرى ئىكەنلىكىمىزنى، ئۇلارنىڭ تارىختا دۇنيا مەدەنىيىتىگە زور تۆھپە قوشقانلىقىنى، مۇندىن كېيىنمۇ ئۆز تۆھپىسىنى قوشىدىغانلىقىغا ئىشەنچ تۇرغۇزۇپ، ئىلىم بەن دۇنياسىغا يۈرۈش قىلىپ پەن تېخنىكىدىكى باراۋەرلىك بىلەن ئۆز مەۋجۇتلىقىمىزنى

نامايەن قىلايلى! پەن ـ تېخنىكا ۋە ئىقتىسادى جەھەتتىكى باراۋەرلىك ھەممە باراۋەرلىكنىڭ مۇقەددىمىسى، لېكىن پەن ـ تېخنىكا ۋە ئىقتىسادى باراۋەرلىك ھەممە كىشىنىڭ ئۆز تىرىشچانلىغى بىلەنلا ۋۇجۇتقا چىقىدۇ. بىز «ئۇيغۇر ـ يەڭگۈچى، ئەقىللىق، كۈچلۈك» ئەمەسمۇ؟

http://halip999.blog.163.com/blog/static/5437201320081019644517/2

AAQ(5487)